

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
JÁNA MAZÁKA
przedstawiona w dniu 11 lutego 2010 r.¹

I — Wstęp

rozporządzenia wprowadzającego w życie art. [81] i [82] traktatu³, stanowi:

1. W odwołaniu Knauf Gips KG, dawniej Gebrüder Knauf Gipswerke KG, (zwana dalej również „wnoszącą odwołanie”) wnosi do Trybunału w szczególności o uchylenie w całości wyroku Sądu Pierwszej Instancji (trzecia izba) z dnia 8 lipca 2008 r. w sprawie T-52/03² (zwanego dalej „zaskarżonym wyrokiem”). Tytułem ewentualnym skarżąc wnosi, aby Trybunał przekazał sprawę Sądowi celem ponownego rozpoznania skargi, oraz w dalszej kolejności, o obniżenie kwoty nałożonej na nią grzywny w każdym przypadku o co najmniej 54,51 mln EUR.

„Komisja może nałożyć, w drodze decyzji, na przedsiębiorstwa i związki przedsiębiorstw kary pieniężne [grzywny] w wysokości 1000–1 000 000 jednostek rozliczeniowych albo ponad tę kwotę do dziesięciu procent wartości osiągniętego w poprzednim roku gospodarczym [obrachunkowym] obrotu każdego z przedsiębiorstw uczestniczących w naruszeniu, jeśli umyślnie lub przez niedbalstwo:

a) naruszają art. [81] ust. 1 lub art. [82] traktatu [...]”.

II — Ramy prawne

2. Artykuł 15 ust. 2 rozporządzenia Rady nr 17 z dnia 6 lutego 1962 r., pierwszego

III — Okoliczności wniesienia odwołania

A — Sporna decyzja

3. W dniu 27 listopada 2002 r. Komisja wydała decyzję 2005/471/WE dotyczącą

¹ — Język oryginału: angielski.

² — Knauf Gips KG przeciwko Komisji.

³ — Dz.U. 13, s. 204.

postępowania na podstawie art. 81 WE przeciwko BPB PLC, Gebrüder Knauf Westdeutsche Gipswerke KG, Spółce Lafarge SA i Gyproc Benelux NV (sprawa COMP/E-1/37.152 – Płyty gipsowe) (zwaną „sporną decyzją”), w której stwierdziła, że BPB plc (dalej zwana „BPB”), grupa Knauf, spółka Lafarge SA (zwaną dalej „Lafarge”) oraz Gyproc Benelux NV (zwaną dalej „Gyproc”) naruszyły art. 81 ust. 1 WE, uczestnicząc w porozumieniach i uzgodnionych praktykach w sektorze płyt gipsowych⁴. Komisja stwierdziła, że BPB, Knauf⁵, Lafarge i Gyproc podpisały złożone i trwałe porozumienie niezgodne z art. 81 ust. 1 WE i nieprzerwanie w nim uczestniczyły, co przejawiało się w następujących zachowaniach stanowiących porozumienia oraz uzgodnione praktyki:

Belgii i Luksemburga (zwanym dalej „rynkiem Beneluksu”);

- przedstawiciele BPB i Knauf ustanowili od 1992 r. systemy wymiany informacji, do których przyłączyły się Lafarge, a następnie Gyproc; systemy te odnosiły się do wielkości sprzedaży płyt gipsowych na rynkach niemieckim, francuskim, brytyjskim i Beneluksu;
- przedstawiciele BPB, Knauf i Lafarge wielokrotnie z wyprzedzeniem informowali się wzajemnie o podwyżkach cen na rynku brytyjskim;
- wychodząc naprzeciw szczególnemu rozwojowi rynku niemieckiego, przedstawiciele BPB, Knauf, Lafarge i Gyproc spotkali się w Wersalu w 1996 r., w Brukseli w 1997 r. i w Hadze w 1998 r. celem podzielenia lub przynajmniej ustabilizowania rynku niemieckiego;
- przedstawiciele BPB i Knauf spotkali się w Londynie w 1992 r. i wyrazili wspólną wolę ustabilizowania rynków na terytorium Niemiec (zwanym dalej „rynkiem niemieckim”), Zjednoczonego Królestwa (zwanym dalej „rynkiem brytyjskim”), Francji (zwanym dalej „rynkiem francuskim”) oraz terytoriach Niderlandów,
- przedstawiciele BPB, Knauf, Lafarge i Gyproc wielokrotnie wzajemnie informowali się i ustalali wprowadzenie podwyżek cen na rynku niemieckim między 1996 i 1998 r.⁶.

4 — Dz.U. 2005, L 166, s. 8. Zobacz art. 1 spornej decyzji.

5 — W przypisie 4 do spornej decyzji Komisja stwierdziła, że nazwa „Knauf” obejmuje wszystkie spółki grupy Knauf.

6 — Zobacz pkt 2 spornej decyzji.

4. Zgodnie z art. 1 zaskarżonej decyzji, naruszenie trwało w okresie: — Lafarge: 249,6 mln EUR;

— „BPB PLC: [najpóźniej] od dnia 31 marca 1992 r. [...] do dnia 25 listopada 1998 r.; — Gyproc: 4,32 mln EUR⁷.

— Knauf: [najpóźniej] od dnia 31 marca 1992 r. [...] do dnia 25 listopada 1998 r.;

— Spółka Lafarge: [najpóźniej] od dnia 31 sierpnia 1992 r. [...] do dnia 25 listopada 1998 r.;

— Gyproc Benelux N.V.: [najpóźniej] od dnia 6 czerwca 1996 r. [...] do dnia 25 listopada 1998 r.” [tłumaczenie nieoficjalne, podobnie jak wszystkie cytaty z tej decyzji poniżej].

6. W odniesieniu do grzywny nałożonej na stronę wnoszącą odwołanie w motywach 495–499 spornej decyzji Komisja stwierdziła:

„(495) Stwierdzono, że [grupa] Knauf czynnie uczestniczyła we wszystkich antykonkurencyjnych zachowaniach opisanych w tej decyzji oraz że [przedstawiciele najwyższego szczebla grupy Knauf], [B] i [C] byli osobiście zaangażowani w te zachowania.

5. Komisja uznała, z uwagi na naturę omawianych zachowań, na ich konkretny wpływ na silnie skoncentrowany oligarchiczny rynek płyt gipsowych, a także ze względu na fakt, iż miały one wpływ na cztery główne rynki Wspólnoty Europejskiej, iż firmy, do których skierowana jest niniejsza decyzja, dopuściły się bardzo poważnego naruszenia art. 81 ust. 1 WE. Na dane przedsiębiorstwa nałożone zostały grzywny w następujących kwotach:

— BPB: 138,6 mln EUR;

— Gebrüder Knauf Westdeutsche Gipswerke KG: 85,8 mln EUR;

(496) Decyzja jest skierowana do Knauf Westdeutsche Gipswerke z uwagi na szczególną strukturę grupy Knauf. Komisja nie jest w stanie zidentyfikować jednego podmiotu stojącego na czele grupy firm tworzących to przedsiębiorstwo. W związku z tym nie istnieje jeden podmiot, który ze względu na znajdowanie się na jej czele mógłby, jako organ koordynujący działaniami grupy, zostać uznany za odpowiedzialny za naruszenia popełnione przez różne przedsiębiorstwa składające się na tę grupę.

⁷ — Zobacz art. 3 zaskarżonej decyzji.

(497) Knauf Westdeutsche Gipswerke, którego [przedstawicielami wysokiego szczebla] są [B] i [C], jest najbardziej reprezentatywną firmą w tym przedsiębiorstwie. W szczególności w odniesieniu do Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG, której zadaniem jest zarządzanie innymi spółkami grupy Knauf, należy zauważyć, iż jest ona zależna przynajmniej częściowo od Knauf Westdeutsche Gipswerke, zarówno jeśli chodzi o zajmowane przez nią budynki, jak i jej personel.

który należy wziąć pod uwagę do celów niniejszej decyzji, jest obrotem »przedsiębiorstwa« w rozumieniu art. 81 ust. 1 traktatu, tzn. w danym przypadku jest to obrót w skali światowej osiągnięty przez wszystkie przedsiębiorstwa wchodzące w skład grupy Knauf, jak zostało to zakomunikowane Komisji przez Knauf” 8.

7. Komisja stwierdziła wcześniej w motywach 38 i 39 swojej decyzji:

(498) W tych okolicznościach, aby sprawy o charakterze czysto formalnym nie stanęły na przeszkodzie ustaleniu zachowania grupy Knauf na rynku płyt gipsowych, a także w celu zastosowania zasad konkurencji, Komisja stwierdza, że Knauf Westdeutsche Gipswerke należy uznać odpowiedzialną za wszystkie działania [grupy] Knauf. Knauf Westdeutsche Gipswerke nie zgłosiła zastrzeżeń wobec przesłania jej przez Komisję pisma w sprawie przedstawienia zarzutów, pomimo tego że dawało ono jasno do zrozumienia, iż Komisja zamierzała uznać ją odpowiedzialną za wszystkie zachowania Knauf.

„(38) Założona w 1932 r. i mająca swą siedzibę oraz duży zakład produkcyjny w Iphofen w Bawarii (Niemcy) spółka Knauf składa się z wielu firm prywatnych będących nadal własnością [...] udziałowców należących do rodziny Knauf. Spółka ta ma zwyczaj prezentować się jako przedsiębiorstwo rodzinne Knauf Westdeutsche Gipswerke: »Firma Gebr. Knauf Westdeutsche Gipswerke, Iphofen, założona w 1932 r., jest obecnie nie tylko jednym z wiodących producentów materiałów budowlanych w Europie, lecz również grupą, która prowadzi

(499) Komisja twierdzi, że w celu ewentualnego nałożenia grzywny [...] obrót,

8 — Odesłania wewnętrzne zostały pominięte.

działalność na skalę światową i której działalność nie ogranicza się do produkcji materiałów na bazie gipsu. Pomimo swego wzrostu Knauf pozostaje przedsiębiorstwem rodzinnym, należącym do rodzin Alfonsa i Karla Knaufów [...]».

B — Postępowanie przed Sądem Pierwszej Instancji

8. Pismem złożonym w sekretariacie Sądu w dniu 13 lutego 2003 r. i zarejestrowanym pod numerem T-52/03 Knauf Gips KG wniosła skargę o stwierdzenie nieważności spornej decyzji, w zakresie w jakim decyzja ta jej dotyczyła lub, tytułem żądania ewentualnego, o odpowiednie zmniejszenie nałożonej na nią w spornej decyzji grzywny oraz obciążenie Komisji kosztami postępowania.

- (39) Knauf Westdeutsche Gipswerke jest rzeczywiście najstarszą firmą w grupie Knauf i zatrudnia licznych (ponad 1000) pracowników grupy; ma ona obecnie formę spółki komandytowej, której [przedstawicielami wysokiego szczebla] są [B] i [C] [...]. Firma prowadzi działalność w tych samych pomieszczeniach i posiada ten sam personel, co inna firma, Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG, która również ma formę spółki komandytowej reprezentowanej [na wysokim szczeblu] również przez [B] i [C], a której zadaniem jest zarządzanie innymi firmami grupy Knauf. Należy także zauważyć, iż obydwie spółki komandytowe, oprócz tego, że mają taki sam zarząd, posiadają dokładnie taką samą strukturę własności (te same osoby posiadające dokładnie takie same udziały w ich kapitale). Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG zatrudnia niewielu pracowników, również w siedzibie w Iphofen”.

9. W skardze wniesionej do Sądu Knauf Gips KG podniosła osiem zarzutów. W swym pierwszym zarzucie Knauf Gips KG twierdziła, że sporna decyzja narusza jej prawo do obrony. Knauf Gips KG podniosła między innymi, że sporna decyzja została oparta na dowodach, które, pomimo jej żądań, nie zostały jej udostępnione. Drugi zarzut Knauf Gips KG dotyczył naruszenia art. 81 ust. 1 WE. W trzecim zarzucie Knauf Gips KG twierdziła, że niewłaściwie zastosowano pojęcie jednolitego naruszenia. W czwartym zarzucie Knauf Gips KG podniosła, że sporna decyzja narusza art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 w odniesieniu do pułapu grzywny. W piątym zarzucie Knauf Gips KG stwierdziła, że dokonane w spornej decyzji ustalenie wysokości grzywny narusza art. 253 WE i art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 oraz ogólne zasady prawa. W szóstym zarzucie Knauf Gips KG podniosła, że Komisja naruszyła zasadę

równego traktowania, gdyż nie obniżyła wysokości nałożonej na nią grzywny, pomimo tego, iż współpracowała ona z Komisją w takim samym zakresie co BPB, której grzywna została obniżona o 30%. W siódmym zarzucie Knauf Gips KG podniosła, iż zbyt długi czas trwania postępowania administracyjnego spowodował naruszenie art. 6 ust. 1 europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności oraz zasady dobrej administracji. W swym ósmym i ostatnim zarzucie Knauf Gips KG powołała się na naruszenie prawa i błędną ocenę dotyczącą ustalenia stopy odsetek za zwłokę w zapłacie grzywny.

— tytułem ewentualnym – skierowanie sprawy do ponownego rozpoznania przez Sąd Pierwszej Instancji;

— tytułem ewentualnym w dalszej kolejności – odpowiednie obniżenie, co najmniej jednak o 54,51 mln EUR, grzywny nałożonej na wnoszącą odwołanie w art. 3 spornej decyzji Komisji;

— obciążenie Komisji kosztami postępowania.

10. Sąd wydanym w dniu 8 lipca 2008 r. wyrokiem oddalił skargę wniesioną przez Knauf Gips KG. Knauf Gips KG została obciążona kosztami postępowania.

12. Komisja wnosi do Trybunału o:

— oddalenie odwołania w całości;

— obciążenie wnoszącej odwołanie kosztami postępowania.

IV — Postępowanie odwoławcze

11. W dniu 19 września 2008 r. wnosząca odwołanie odwołała się od zaskarżonego wyroku. Zwraca się ona do Trybunału o:

13. Odwołanie od zaskarżonego wyroku opiera się na trzech zarzutach. W zarzucie pierwszym wnosząca odwołanie powołuje się na naruszenie jej prawa do obrony. W zarzucie drugim wnosząca odwołanie powołuje się na naruszenie art. 81 ust. 1 WE. W zarzucie trzecim wnosząca odwołanie podnosi, że doszło do naruszenia art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 i art. 81 WE.

— uchylenie w całości zaskarżonego wyroku;

14. Rozprawa odbyła się w dniu 22 października 2009 r.

V — Zarzut pierwszy: naruszenie prawa do obrony

15. Wnosząca odwołanie twierdzi, że Sąd naruszył jej prawo do obrony z uwagi na niewłaściwe zastosowanie zasad dotyczących, po pierwsze, odmówienia dostępu do obciążających dokumentów oraz po drugie, odmówienia dostępu do dowodów odciążających.

A — Odmówienie dostępu do obciążających dokumentów

1. Zaskarżony wyrok

16. Knauf Gips KG w pierwszej instancji podniosła, że sporna decyzja została w dużym stopniu oparta na obciążających dokumentach, do których nie miała ona dostępu, choć zażądała ich udostępnienia.

17. Sąd w pkt 41 zaskarżonego wyroku potwierdził, że Knauf Gips KG w toku

postępowania administracyjnego toczącego się przed Komisją nie miała dostępu do odpowiedzi udzielonych przez innych adresatów pisma w sprawie przedstawienia zarzutów. Tenże sąd stwierdził, że z uwagi na to, iż dokumenty nieprzedstawione stronom zainteresowanym w toku postępowania administracyjnego nie stanowią dowodów, na które można się powołać względem tych stron, jeżeli okaże się, że Komisja w ostatecznej decyzji oparła się na dokumentach nieznajdujących się w aktach dochodzenia i nieprzekazanych stronom skarżącym, nie należy uwzględniać tych dokumentów w charakterze dowodów w sprawie. Jeżeli jednakże istniały inne dowody z dokumentów, których istnienia strony były świadome w trakcie postępowania administracyjnego, a które wyraźnie popierały ustalenia Komisji, okoliczność, że taki obciążający dokument nieujawniony zainteresowanej osobie nie został dopuszczony jako dowód, nie wpływa na ważność zarzutów podniesionych w zaskarżonej decyzji. Sąd uznał także, że do zainteresowanego przedsiębiorstwa należy wykazanie, że wniosek, do którego doszła Komisja w swojej decyzji, byłby inny, gdyby dokument, który nie został ujawniony temu przedsiębiorstwu, a który stanowił dla Komisji podstawę do zarzucenia przedsiębiorstwu popełnienia naruszenia, został odrzucony jako dowód⁹.

18. Sąd stwierdził w pkt 49 zaskarżonego wyroku, że Knauf Gips KG ograniczyła się do wyliczenia, z kilkoma wyjątkami, jedynie

⁹ — Zobacz pkt 45–47 zaskarżonego wyroku i przytoczone tam orzecznictwo.

fragmentów zaskarżonej decyzji, w których wymienione były dokumenty, do których dostępu odmówiono. Sąd ten stwierdził, że tego typu wyliczenie było niewystarczające, aby Knauf Gips KG mogła uczynić zadość wymogom, które zostały określone w orzecznictwie w odniesieniu do nieujawnionych dowodów obciążających. Sąd przystąpił następnie do oceny zarzucanego naruszenia prawa dostępu do obciążających dowodów w związku z wyraźnie podnoszonymi przez Knauf Gips KG zarzutami¹⁰. Sąd po przeanalizowaniu rozpatrywanych dokumentów uznał, że zawarte w spornej decyzji ustalenia Komisji nie byłyby inne, gdyby rozpatrywane dokumenty zostały wyłączone z akt sprawy. Sąd orzekł jednakże, że zbada istotę sprawy z pominięciem wszystkich dowodów obciążających wywiedzionych z odpowiedzi innych adresatów pisma w sprawie przedstawienia zarzutów w celu zweryfikowania, czy ocena Komisji dotycząca istnienia i skutków naruszenia została dowiedziona w stopniu wystarczającym w świetle wymogów prawa również w przypadku wykluczenia tych spornych dowodów¹¹.

przez nią przykładów nieujawnionych dowodów. Wnosząca odwołanie uważa, iż w przypadku gdy przytaczane są te dowody i wyłącznie na nich oparte fragmenty spornej decyzji, nie jest konieczna żadna dodatkowa informacja, aby wyciągnąć wniosek, że jeżeli te dowody zostałyby wyłączone, co najmniej te części uzasadnienia spornej decyzji byłyby odmienne. Biorąc pod uwagę fakt, iż fragmenty wskazane przez wnoszącą odwołanie dotyczyły materialnego aspektu naruszenia jako całości, oczywiste jest, że sporna decyzja byłaby całkowicie inna. Te fragmenty spornej decyzji, które zostały faktycznie zbadane przez Sąd (zob. pkt 50–53 zaskarżonego wyroku), nie mają decydującego charakteru, ponieważ prawo do obrony skarżącej zostało już naruszone z uwagi na powołanie się przez Komisję w innych fragmentach zaskarżonej decyzji na nieujawnione dowody obciążające, które nie zostały zbadane przez ten sąd.

2. Argumenty stron

19. Wnosząca odwołanie twierdzi, że Sąd niesłusznie odmówił zbadania wskazanych

20. Komisja uważa, że w sytuacji gdy zarzut wnoszącej odwołanie skierowany jest tylko przeciwko uzasadnieniu zaskarżonego wyroku zawartemu w jego pkt 49 i 50, zarzut ten nie może doprowadzić do uchylenia tego wyroku. Rozważane uzasadnienie zostało włączone do niego tytułem uzupełnienia, ponieważ, zgodnie z pkt 63 zaskarżonego wyroku, Sąd nie uwzględnił tych dowodów przy badaniu istoty spornej decyzji. Ponadto Komisja twierdzi, że wnosząca odwołanie nie spełniła wymogów określonych przez Trybunał w sprawie Aalborg Portland i in.

10 — Zobacz pkt 50 i nast.

11 — Zobacz pkt 63 zaskarżonego wyroku.

przeciwko Komisji¹² dotyczących dowodów obciążających. Zgodnie z tym wyrokiem Trybunał wymaga, aby zainteresowana strona wykazała, że wnioski, do jakich doszła Komisja w wydanej decyzji, byłyby inne. Ogólne powołanie się przez wnoszącą na różne fragmenty zaskarżonej decyzji, w których dane dokumenty zostały jedynie wspomniane, jest niewystarczające, gdyż w przeciwnym przypadku wymagałoby to ustalenia przez Sąd istnienia związku przyczynowego pomiędzy odmową dostępu do omawianych dowodów a rzekomym naruszeniem prawa do obrony.

3. Ocena

21. Po pierwsze, należy zauważyć, że wnosząca odwołanie kwestionuje stwierdzenia Sądu zawarte w pkt 49 i 50 zaskarżonego wyroku. Wnosząca odwołanie nie zgłosiła jednak sprzeciwu w odniesieniu do dokonanej przez Sąd i zawartej w pkt 51–62 zaskarżonego wyroku szczegółowej oceny podniesionych przez Knauf Gips KG szczególnych zarzutów dotyczących niektórych dowodów.

12 — Wyrok z dnia 7 stycznia 2004 r. w sprawach połączonych C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C 213/00 P, C-217/00 P i C-219/00 P, Rec. s. I-123.

22. Ponadto wbrew twierdzeniom Komisji ocena Sądu zawarta w pkt 49 i 50 oraz rzeczywicie w pkt 51–62 zaskarżonego wyroku nie została włączona do niego jedynie tytułem uzupełnienia, co zostało wyraźnie uzasadnione przez ten sąd jego stanowiskiem wyrażonym w pkt 63 tego wyroku. Zatem utrwalone orzecznictwo, zgodnie z którym Trybunał z miejsca oddala zarzuty dotyczące tylko samych wywodów uzupełniających uzasadnienie zaskarżonego wyroku, ponieważ nie mogą one prowadzić do jego uchylecia¹³, nie ma, moim zdaniem, bezpośredniego zastosowania do rozpatrywanego zarzutu.

23. Co się tyczy podniesionego przez wnoszącą odwołanie zarzutu dotyczącego niezbadania przez Sąd wskazanych przez nią przykładów nieujawnionych dowodów, uważam, iż jest to zarzut w sposób oczywisty bezzasadny.

24. Knauf Gips KG zasadniczo podnosi, że Sąd błędnie doszedł do wniosku, iż wymienienie fragmentów spornej decyzji, w których przywołane zostały nieujawnione dowody, było niewystarczające, aby uczynić zadość ustanowionemu w orzecznictwie wymogowi wykazania przez zainteresowaną stronę, że wnioski, do jakich doszła Komisja w wydanej decyzji, byłyby inne, gdyby dokument, który nie został udostępniony, a który stanowił dla

13 — Zobacz w szczególności postanowienie z dnia 25 marca 1996 r. w sprawie C-137/95 P SPO i in. przeciwko Komisji, Rec. s. I-1611, pkt 47; wyroki z dnia 16 września 1997 r. w sprawie Blackspur DIY i in. przeciwko Radzie i Komisji, Rec. s. I-4775, pkt 23; z dnia 25 stycznia 2007 r. w sprawach połączonych C-403/04 P i C-405/04 P Sumitomo Metal Industries i Nippon Steel przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-729, pkt 106.

Komisji podstawę do zarzucenia przedsiębiorstwu popełnienia naruszenia, został odrzucony jako materiał dowodowy.

25. Z utrwalonego orzecznictwa wynika, że nieujawnienie dokumentu stanowi naruszenie prawa do obrony tylko w przypadku, gdy dane przedsiębiorstwo wykaże, po pierwsze, że Komisja opierała się na tym dokumencie w celu poparcia swoich zarzutów dotyczących naruszenia, a po drugie, że zarzuty te można było udowodnić tylko przez powołanie się na ten dokument. Jeżeli istniały inne dowody z dokumentów, których istnienia strony były świadome w trakcie postępowania administracyjnego, a które wyraźnie popierały ustalenia Komisji, okoliczność, że taki obciążający dokument nieujawniony zainteresowanej osobie nie został dopuszczony jako dowód, nie wpływa na ważność zarzutów podniesionych w zaskarżonej decyzji. Do zainteresowanego przedsiębiorstwa należy zatem wykazanie, że wnioszek, do jakiego doszła Komisja w swojej decyzji, byłby inny, gdyby dokument, który nie został ujawniony temu przedsiębiorstwu, a który stanowił dla Komisji podstawę do zarzucenia przedsiębiorstwu popełnienia naruszenia, został odrzucony jako dowód¹⁴.

26. Moim zdaniem Sąd nie naruszył prawa orzekając, że samo tylko wymienienie fragmentów spornej decyzji, w których przywołane zostały nieujawnione dowody, jest niewystarczające, aby uczynić zadość spoczywającemu na zainteresowanym przedsiębiorstwie wymogowi przedstawienia oczywistego dowodu, zgodnie z orzecznictwem w sprawie Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji¹⁵.

B — Odmówienie dostępu do dowodów odciążających oraz naruszenie prawa do obrony w związku z wymianą informacji

27. Dla wygody rozpatrzę w tym punkcie drugą i trzecią część pierwszego zarzutu wnoszącej odwołanie, z uwagi na to, że obydwie te części dotyczą drugiej części pierwszego zarzutu podniesionego przez Knauf Gips KG przed Sądem w przedmiocie odmowy dostępu do dowodów odciążających¹⁶.

14 — Zobacz ww. w przypisie 12 wyrok w sprawie Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, pkt 71–73 i przytoczone tam orzecznictwo.

15 — Wyrok ww. w przypisie 12.

16 — Zobacz pkt 67–78 zaskarżonego wyroku.

1. Zaskarżony wyrok

28. W punkcie 67 zaskarżonego wyroku Sąd, powołując się na wyrok w sprawie Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, orzekł, iż jeśli chodzi o niepodanie do wiadomości dokumentu odciążającego, to zainteresowane przedsiębiorstwo musi tylko wykazać, że jego nieujawnienie mogło mieć niekorzystny dlań wpływ na przebieg postępowania i treść decyzji Komisji. Wystarczy, że przedsiębiorstwo wykaże, że mogłoby wykorzystać ten dokument w obronie na swoją korzyść, to znaczy że jeśli miałoby możliwość powołać się na niego w postępowaniu administracyjnym, mogłoby wskazać elementy, które nie były zgodne z wnioskami wyciągniętymi na tym etapie przez Komisję, i w konsekwencji mogłoby w taki czy inny sposób wpłynąć na ocenę dokonaną przez Komisję w ewentualnej decyzji – przynajmniej jeśli chodzi o wagę i czas trwania zachowania, które jest mu zarzucane – a w konsekwencji na wysokość grzywny. Istnienie możliwości, iż nieujawniony dokument mógł mieć wpływ na przebieg postępowania i treść decyzji Komisji, może być ustalone dopiero po wstępnym zbadaniu niektórych środków dowodowych, które wskazują, że w ich świetle nieujawnione dokumenty mogły mieć znaczenie, którego nie należało lekceważyć¹⁷.

29. Po przyznaniu wnoszącej odwołanie dostępu do jawnych odpowiedzi udzielonych przez innych producentów na pismo Komisji w sprawie przedstawienia zarzutów Sąd stwierdził, że nawet jeśli Knauf Gips KG byłaby w stanie oprzeć się na tych dokumentach w czasie postępowania administracyjnego, to dokumenty te nie mogłyby wpłynąć na ocenę Komisji¹⁸.

2. Argumenty stron

30. Wnosząca odwołanie twierdzi, że Sąd niewłaściwie streścił w pkt 65 zaskarżonego wyroku jej żądania zawarte w jej skardze w sprawie T-52/03 oraz komentarze zawarte w osobnym dokumencie z dnia 7 lipca 2006 r., dotyczącym odmowy przez Komisję przyznania jej dostępu do dowodów odciążających. Dokonane przez ten sąd ustalenia zawarte w pkt 64–79 zaskarżonego wyroku naruszają zatem przysługujące wnoszącej odwołanie prawo do obrony i są bezzasadne.

31. Wnosząca odwołanie uważa także, że Sąd niewłaściwie zastosował orzecznictwo Trybunału dotyczące dowodów odciążających.

17 — Wyżej wymieniony w przypisie 12 wyrok w sprawie Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, pkt 74–76.

18 — Zobacz pkt 78 zaskarżonego wyroku.

Zdaniem wnoszącej odwołanie nie ma ona obowiązku wykazania, że jeżeli miałyby dostęp do odpowiedzi udzielonych przez innych producentów na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, to treść decyzji Komisji byłaby inna, lecz tylko że byłaby w stanie użyć tych dokumentów do swej obrony¹⁹. Wnosząca odwołanie twierdzi, że w pkt 70–78 zaskarżonego wyroku Sąd dokonał niewłaściwej oceny tego, czy niektóre przywołane przez wnoszącą odwołanie dowody odciążające mogłyby wpłynąć na rozstrzygnięcie zawarte w zaskarżonej decyzji.

32. Ponadto wnosząca odwołanie kwestionuje dokonane przez Sąd ustalenie, zgodnie z którym odpowiedź BPB na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów nie zawiera żadnych dowodów odciążających²⁰. Wnosząca odwołanie twierdzi, że – zgodnie z ogólnymi zasadami postępowania dowodowego – oświadczenia złożone przez inne zainteresowane strony są dowodami. Oprócz tego okoliczność, że wnosząca odwołanie podniosła te same argumenty, nie zmienia charakteru takich oświadczeń złożonych przez inne zainteresowane strony.

33. Wnosząca odwołanie twierdzi, że Sąd nie zbadał oświadczenia zawartego w pkt 4.1.16

odpowiedzi udzielonej przez BPB, w którym jest mowa o tym, iż spotkanie w Londynie miało co najwyżej charakter spontanicznej dyskusji. Sąd nie zbadał również oświadczenia BPB zawartego w pkt 4.2.3 jej odpowiedzi, w którym jest mowa o tym, że dane wymienione pomiędzy BPB i jego konkurentami nie zostały użyte w procesie planowania BPB. Ponadto Sąd nie zbadał znaczenia dowodów dotyczących ustalenia, czy doszło do spotkań w Brukseli i w Hadze w 1997 r. i w 1998 r., które miały odbyć się po rzekomych pierwszym spotkaniu w Wersalu. Knauf Gips KG w piśmie z dnia 7 lipca 2006 r. oświadczyła, że z pkt 4.3.28 i 4.3.34 odpowiedzi BPB w sposób oczywisty wynika, iż na spotkaniu w Wersalu nie doszło do zawarcia żadnego antykonkurencyjnego porozumienia. Co się tyczy spotkań w Brukseli i w Hadze, Komisja poprzestała na wyciągnięciu wniosku, że strony przestrzegały postanowień porozumienia, jakie miało zostać zawarte w Wersalu. Jednakże pkt 4.3.28 i 4.3.34 odpowiedzi udzielonej przez BPB i dotyczącej spotkania w Wersalu mogły być użyte w celu wykazania, że wniosek dotyczący spotkań w Brukseli i w Hadze był bezzasadny.

34. Komisja podnosi ponownie argument, który podniosła już przed Sądem i do którego tenże sąd się nie odniósł. Komisja zauważa, że w swej odmowie udzielenia wnoszącej odwołanie dostępu do odpowiedzi udzielonych przez innych producentów na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów wskazała ona dostępne dla wnoszącej odwołanie środki odwoławcze. Uwzględniając okoliczność, że wnosząca odwołanie nie zwróciła się w tej sprawie do funkcjonariusza ds. przesłuchań i w związku z tym nie zdołała skorzystać

19 — Zobacz w szczególności wyrok z dnia 8 lipca 1999 r. w sprawie C-51/92 P Hercules Chemicals przeciwko Komisji, Rec. s. I-4235, pkt 81.

20 — Zobacz pkt 70–77 zaskarżonego wyroku.

z wszystkich dostępnych jej w czasie postępowania administracyjnego środków odwoławczych, dała ona do zrozumienia, że nie nada dalszego biegu swemu żądaniu. Komisja uważa zatem, że uwzględniając, iż kwestia prawa dostępu do akt sprawy powinna być zostać rozstrzygnięta w postępowaniu administracyjnym, wnosząca odwołanie nie miała prawa podnosić naruszenia prawa do obrony przed Sądem.

jest nieprawidłowy z punktu widzenia prawa materialnego.

3. Ocena

35. Komisja uważa, że Sąd właściwie zastosował kryteria dotyczące dowodów odciążających, które zostały określone w wyroku w sprawie Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji²¹. Komisja twierdzi również, że zaskarżony wyrok nie wypacza argumentacji wnoszącej odwołanie.

37. Rozpocznę od rozpatrzenia zarzutu Komisji podniesionego w pkt 34 powyżej. Komisja wskazuje bowiem, że wnosząca odwołanie nie ma możliwości podniesienia drugiej i trzeciej części zarzutu pierwszego ze względu na to, że nie zdołała ona wyczerpać wszystkich środków odwoławczych dostępnych jej w zakresie dotyczącym dostępu do omawianych dokumentów w czasie postępowania administracyjnego toczącego się przed Komisją.

36. Komisja uważa, iż zarzuty wnoszącej odwołanie podniesione w pkt 31 powyżej są niedopuszczalne ze względu na to, że jedynie powtarza ona argumenty, które podniosła wcześniej przed Sądem oraz żąda ponownego przeprowadzenia oceny jej żądań przez Trybunał. Ponadto wnosząca odwołanie nie udowodniła, w jaki sposób te nieujawnione dowody mogłyby posłużyć w jej obronie. Komisja twierdzi także, iż zarzut przedstawiony przez wnoszącą odwołanie w pkt 33 powyżej

38. Uważam, iż argument ten należy odrzucić. Po pierwsze, Komisja nie wykazała, że wnosząca odwołanie w czasie trwania postępowania administracyjnego czynnie wprowadziła ją w błąd lub nie działała w dobrej wierze w zakresie dotyczącym tych nieujawnionych dokumentów. Sama okoliczność niewykorzystania przez wnoszącą odwołanie przysługujących jej wobec działań Komisji środków odwoławczych nie mogła doprowadzić tej instytucji do błędnego przeświadczenia, że wnosząca odwołanie nie nada dalszego biegu swemu żądaniu o dostęp

21 — Wyżej wymienionym w przypisie 12.

do omawianych dokumentów przed sądami wspólnotowymi²². Po drugie, wobec braku jakiegokolwiek przepisu, który w szczególności sposób nakładałby na zainteresowaną stronę obowiązek wyczerpania środków odwoławczych dostępnych jej podczas postępowania administracyjnego toczącego się przed Komisją uważam, iż nałożenie takiego wymogu przez Trybunał w niewłaściwy sposób ograniczyłoby prawo do obrony tej strony i byłoby sprzeczne z przysługującym jej prawem do pełnego dostępu do wymiaru sprawiedliwości²³.

22 — Zobacz analogicznie wyrok z dnia 16 listopada 2000 r. SCA Holding przeciwko Komisji, Rec. s. I-10 101, pkt 37. Ponadto Trybunał w pkt 101–106 ww. w przypisie 12 wyroku w sprawie Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji orzekł, że w ramach skargi wniesionej do Sądu Pierwszej Instancji na decyzję kończącą postępowanie administracyjne do tego sądu należy zarządzenie środków organizacji postępowania oraz zorganizowanie dostępu do pełnej dokumentacji celem ustalenia, czy odmowa udostępnienia dokumentu może zaszkodzić obronie danego przedsiębiorstwa. Jako że ta analiza ograniczona jest do kontroli sądowej zarzutów prawnych, jej celem ani skutkiem nie jest zastąpienie pełnej analizy sytuacji dokonywanej w ramach postępowania administracyjnego. Jest bezsporne, iż opóźnione ujawnienie dokumentów zawartych w aktach sprawy nie stawia przedsiębiorstwa, które wniosło skargę na decyzję Komisji, w sytuacji, w której znalazłoby się w przypadku, gdyby mogłoby powołać się na te dowody przedstawiając swe pisemne i ustne spostrzeżenia Komisji. Uwzględniając zarówno odmienny cel, jak i zakres przyznania możliwości wglądu do akt przed Sądem Pierwszej Instancji i przed Komisją, nie sądzę, by niewyczerpanie wszystkich środków odwoławczych w toku postępowania administracyjnego miało uniemożliwiać wnoszącej odwołanie zwrócenie się do sądów wspólnotowych z zagadnieniem odmowy dostępu do dokumentów.

23 — Zobacz analogicznie wyrok z dnia 12 grudnia 1991 r. w sprawie T-30/89 Hilti AG przeciwko Komisji, Rec. s. II-1439, pkt 38. Ponadto, w przypadku gdy podniesiony przez wnoszącą odwołanie zarzut w przedmiocie odciążającego charakteru nieujawnionych dowodów zostałby uwzględniony i stwierdzono by, że strona ta nie skorzystała w toku postępowania administracyjnego ze środka odwoławczego, do którego miała rzeczywisty dostęp, Trybunał mógłby uwzględnić zwinioną przez tę stronę zwłokę, jeśli stwierdził jej istnienie, orzekając o kosztach zgodnie z art. 69 § 3 regulaminu Trybunału Sprawiedliwości, który stanowi między innymi, iż Trybunał może postanowić, że strona, nawet wygrywająca, powinna zwrócić koszty poniesione z jej winy przez drugą stronę, jeżeli zdaniem Trybunału były one nadmierne lub uciążliwe.

39. Co się tyczy ww. w pkt 30 żądania wnoszącej odwołanie dotyczącego nieprawidłowego streszczenia w pkt 65 zaskarżonego wyroku jej argumentów, należy zauważyć, że dokładnie te same argumenty zostały zawarte w pkt 43 sporządzonego przez sędziego sprawozdawcę sprawozdania na rozprawę przed Sądem, która odbyła się w dniu 23 stycznia 2007 r.

40. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału celem sporządzonego przez sędziego sprawozdawcę sprawozdania jest przedstawienie w skróconej formie okoliczności faktycznych i prawnych sprawy, jak również zarzutów i argumentów stron. W odpowiednim przypadku te ostatnie są uprawnione są do żądania, przed rozprawą lub w jej toku, wprowadzenia doń sprostowań lub zgłaszania zastrzeżeń. Ponadto sędziowie Sądu, którzy uczestniczyli w obradach, mieli w czasie trwania postępowania dostęp do wszystkich dokumentów składających się na akta sprawy²⁴.

41. W sprawie T-52/03 sprawozdanie sędziego sprawozdawcy zostało przesłane stronom przez sekretariat Sądu w dniu 11 grudnia 2006 r., a strony zostały wezwane do przedstawienia uwag dotyczących tego sprawozdania przed rozprawą. W przeciwieństwie do Komisji, która w dniu 15 stycznia 2007 r. przedstawiła na piśmie uwagi dotyczące tego sprawozdania, Knaf Gips KG nie wniosła

24 — Wyrok z dnia 22 kwietnia 1999 r. w sprawie C-161/97 P Kernkraftwerke Lippe-Ems przeciwko Komisji, Rec. s. I-2057, pkt 58.

żadnych uwag. Ponadto podczas rozprawy w dniu 23 stycznia 2007 r. Knauf Gips KG nie wniosła żadnych zastrzeżeń w odniesieniu do streszczenia jej żądań i argumentów zawartego w sprawozdaniu sędziego sprawozdawcy. Brak takich zastrzeżeń znalazł odzwierciedlenie w protokole z rozprawy sporządzonym przez sekretarza zgodnie z art. 63 regulaminu Sądu, który został podpisany przez jego prezesa i sekretarza i który stanowi dokument urzędowy.

42. W braku jakichkolwiek zastrzeżeń ze strony Knauf Gips KG do sprawozdania sędziego sprawozdawcy w sprawie T-52/03 i uwzględniając okoliczność, że Sąd miał dostęp podczas trwania postępowania do wszystkich dokumentów składających się na akta danej sprawy, uważam, że ww. w pkt 30 żądanie wnoszącej odwołanie powinno zostać oddalone.

43. Ponadto tytułem uzupełnienia podkreślam, iż z ustaleń Sądu dokonanych w pkt 68–77 zaskarżonego wyroku wynika, iż sąd szczegółowo zbadał podniesione przez Knauf Gips KG żądania²⁵ dotyczące odmowy przez Komisję przyznania wnoszącej odwołanie dostępu do dowodów odciążających.

25 — W skardze w sprawie T-52/03 i w osobnym dokumencie sporządzonym przez Knauf Gips KG w dniu 7 lipca 2006 r. Zobacz odesłanie do tego dokumentu w pkt 68 zaskarżonego wyroku.

44. Co się tyczy zarzutu wnoszącej odwołanie, że Sąd niewłaściwie zastosował orzecznictwo Trybunału dotyczące dowodów odciążających, wystarczy, że przedsiębiorstwo wykaże, że mogłoby wykorzystać ten dokument w obronie na swoją korzyść, to znaczy że jeśli miałoby możliwość powołać się na niego w postępowaniu administracyjnym, to mogłoby wskazać elementy, które nie były zgodne z wnioskami wyciągniętymi na tym etapie przez Komisję, i w konsekwencji mogłoby w taki czy inny sposób wpłynąć na ocenę dokonaną przez Komisję w ewentualnej decyzji – przynajmniej jeśli chodzi o wagę i czas trwania zachowania, które jest mu zarzucane – a w konsekwencji na wysokość grzywny. Istnienie możliwości, iż nieujawniony dokument mógł mieć wpływ na przebieg postępowania i treść decyzji Komisji może być ustalone dopiero po wstępnym zbadaniu niektórych środków dowodowych, które wskazują, że w świetle tych środków dowodowych nieujawnione dokumenty mogły mieć znaczenie, którego nie należało lekceważyć²⁶.

45. Sąd powołał się na ww. orzecznictwo dotyczące nieujawnionych dowodów odciążających w szczególności w pkt 67 zaskarżonego wyroku. Ponadto w pkt 78 zaskarżonego wyroku Sąd orzekł, iż w przypadku gdyby Knauf Gips KG miała dostęp do omawianych dokumentów w postępowaniu administracyjnym,

26 — Wyżej wymieniony w przypisie 12 wyrok w sprawie Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, pkt 74–76.

dokumenty te nie mogłyby wpłynąć na ocenę Komisji.

46. Pragnę zauważyć, iż pomimo całościowych ustaleń Sądu dokonanych w pkt 78 zaskarżonego wyroku, brzmienie pkt 74 zaskarżonego wyroku, w którym sąd stwierdza, że pkt 4.2.1 odpowiedzi udzielonej przez BPB „nie mogłyby wpłynąć na ostateczny wynik”, jest raczej niewłaściwe w kontekście dowodów odciążających i w pewien sposób nawiązuje do orzecznictwa mającego zastosowanie w zakresie nieujawnionych dowodów obciążających²⁷. Jednakże moim zdaniem samo użycie takiej terminologii nie może pociągnąć za sobą uchYLENIA zaskarżonego wyroku. Uważam, iż samo oświadczenie innego uczestnika kartelu, nie poparte żadnymi środkami dowodowymi, zmierzające do zakwestionowania antykonkurencyjnego celu lub skutku wymiany informacji, nie może stanowić dowodu odciążającego.

47. W związku z powyższym stwierdzam, że ww. w pkt 31 zarzut należy odrzucić.

48. Co się tyczy ww. w pkt 31 i 32 zarzutów wnoszącej odwołanie, w których kwestionuje ona dokonane przez Sąd ustalenia, zgodnie z którym niektóre części odpowiedzi udzielonej przez BPB na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów nie zawierają dowodów odciążających, należy mieć na uwadze, iż ocena okoliczności faktycznych dokonana przez Sąd – z wyłączeniem przypadków wypaczenia przedstawionych Sądowi dowodów – nie stanowi kwestii prawnej, która jako taka podlegałaby kontroli Trybunału²⁸.

49. Moim zdaniem ocena dokonana przez Sąd w pkt 69–78 zaskarżonego wyroku dotyczyła zagadnienia, czy części odpowiedzi udzielonej przez BPB na pismo Komisji w sprawie przedstawienia zarzutów stanowiły dowody odciążające i czy mogłyby one zostać użyte przez Knauf Gips KG w celu obrony. Dotyczyła ona zatem kwestii faktycznej²⁹. W braku jakiegokolwiek zarzutu w przedmiocie wypaczenia okoliczności faktycznych przez Sąd należy moim zdaniem oddalić zarzut wnoszącej odwołanie dotyczący oceny dokonanej przez Sąd jako niedopuszczalny.

50. Uważam zatem, iż nie można uwzględnić ww. w pkt 33 zarzutu zasadzającego się na

27 — Które ustanawia wymóg wykazania przez dane przedsiębiorstwo, że wniosek, do którego doszła Komisja w swojej decyzji, byłby inny, gdyby dokument, który nie został podany do wiadomości tego przedsiębiorstwa, a na którym oparła się Komisja stwierdzając dopuszczenie się przez to przedsiębiorstwo naruszenia, został odrzucony jako dowód.

28 — Wyrok z dnia 15 października 2002 r. w sprawach połączonych C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, od C-250/99 P do C-252/99 P i C-254/99 P Limburgse Vinyl Maatschappij i in. przeciwko Komisji, Rec. I-8375, pkt 330.

29 — Wyżej wymieniony w przypisie 28 wyrok w sprawie Limburgse Vinyl Maatschappij i in. przeciwko Komisji, pkt 331.

niezbadaniu przez Sąd zarzutów Knauf Gips KG dotyczących pkt 4.1.16 odpowiedzi BPB. Z brzmienia pkt 4.1.16 odpowiedzi udzielonej przez BPB na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów przede wszystkim wynika, że „konkurencja na różnych europejskich rynkach była nadal silna”, pomimo „rzekomego porozumienia” zawartego na spotkaniu w Londynie. Kwestia istniejącej nieprzerwanie konkurencji została zaś rozważona przez Sąd w pkt 72 i 75 zaskarżonego wyroku. Zarzut niezbadania przez Sąd podniesionego przez Knauf Gips KG argumentu dotyczącego pkt 4.2.3 odpowiedzi udzielonej przez BPB na pismo w sprawie zarzutów, zgodnie z którą dane liczbowe wymienione pomiędzy BPB i jej konkurentami nie zostały użyte w procesie planowania BPB, należy moim zdaniem oddalić w świetle pkt 74 zaskarżonego wyroku. W pkt 74 zaskarżonego wyroku Sąd dokonał bowiem właśnie oceny twierdzenia BPB, zgodnie z którym wymienione informacje znane były wyłącznie [D], dyrektorowi Gyproc i dyrektorowi generalnemu BPB.

odpowiedzi BPB dotyczące spotkania w Wersalu stanowiły dowody odciążające, uważam, że sąd ten słusznie pominął zarzut Knauf Gips KG w przedmiocie spotkań w Brukseli i w Hadze.

52. Uważam zatem, że Trybunał powinien oddalić w całości zarzut pierwszy.

VI — Zarzut drugi: naruszenie art. 81 WE

A — Argumenty stron

51. Poza tym z pkt 76 zaskarżonego wyroku jasno wynika, że Sąd zbadał pkt 4.3.28 i 4.3.34 odpowiedzi BPB dotyczące spotkania w Wersalu i orzekł, że ich brzmienie nie stanowiło dowodu odciążającego. Uwzględniając, że zarzut Knauf Gips KG dotyczący spotkań w Brukseli i w Hadze, które odbyły się odpowiednio w 1997 r. i w 1998 r., był uzależniony od ustalenia przez Sąd, iż pkt 4.3.28 i 4.3.34

53. Wnosząca odwołanie twierdzi, że pkt 140–298 zaskarżonego wyroku pozbawione są wystarczającej podstawy materialnej, ponieważ Sąd oparł swe wnioski dotyczące naruszenia art. 81 ust. 1 WE na nieujawnionych dowodach obciążających. Ponadto Sąd nie uwzględnił swego własnego twierdzenia znajdującego się w pkt 63 zaskarżonego

wyroku, zgodnie z którym nie uwzględniono tych dowodów przy badaniu istoty zaskarżonej decyzji.

54. Wnosząca odwołanie podnosi, że nawet przy uwzględnieniu bezprawnych dowodów wnioski Sądu dotyczące pięciu elementów naruszenia popełnionego przez wnoszącą odwołanie nie mogą prowadzić do wyciągnięcia wniosku o naruszeniu art. 81 ust. 1 WE. Zdaniem Sądu omawiane naruszenie składa się z pięciu części, a mianowicie: spotkania w Londynie w 1992 r.; wymiany informacji dotyczącej wielkości sprzedaży w Niemczech, Francji, krajach Beneluksu oraz Zjednoczonym Królestwie w latach 1992–1998; wymiany informacji dotyczącej wzrostu cen w Zjednoczonym Królestwie od 1992 r. do 1998 r.; porozumień w przedmiocie udziałów w rynku niemieckim (spotkania w Wersalu, Brukseli i Hadze) począwszy od czerwca 1996 r.; oraz porozumienia w sprawie podwyżki cen w Niemczech począwszy od 1996 r. Jednakże zgodnie z ustaleniami dotyczącymi stanu faktycznego dokonany przez Sąd żadna z powyższych okoliczności nie spełnia kryteriów koniecznych, aby móc stwierdzić naruszenie zgodnie z art. 81 ust. 1 WE. Wnosząca odwołanie kwestionuje także różne aspekty orzeczenia Sądu dotyczące pięciu elementów lub przejawów naruszenia, do których odnoszą się pkt 140–298 zaskarżonego wyroku.

55. Komisja uważa, że drugi zarzut wnoszącej odwołanie jest niedopuszczalny, ponieważ podważa ona jedynie ustalenia dotyczące stanu faktycznego dokonane przez Sąd. Komisja zauważa także, że wnosząca odwołanie nie podważa okoliczności istnienia naruszenia o jednolitym i ciągłym charakterze, na którym oparta została sporna decyzja. Drugi zarzut wnoszącej odwołanie oparty jest na założeniu, że żadna z części lub żaden z elementów naruszenia, które, wzięte pod uwagę łącznie, stanowią naruszenie, nie narusza sama lub sam w sobie art. 81 ust. 1 WE. Wnosząca odwołanie niewłaściwie zinterpretowała bowiem zasadniczy element spornej decyzji i dokonana przez Sąd ocena dowodów. Sąd, odnosząc się do wyroku w sprawie Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji³⁰, orzekł, że wniosek o istnieniu praktyki lub porozumienia antykonkurencyjnego musi być zostać wyciągnięty ze zbioru szeregu okoliczności i przesłenek, które, wzięte pod uwagę łącznie i w braku innego spójnego wyjaśnienia, mogą stanowić dowód naruszenia reguł konkurencji. Sąd stwierdził, iż orzecznictwo to może zostać zastosowane do pojęcia jednolitego i ciągłego naruszenia, ponieważ każdy jego przejaw przemawia za stwierdzeniem, że takie naruszenie miało miejsce.

56. Komisja twierdzi również, że ww. w pkt 53 zarzut wnoszącej odwołanie jest

30 — Wyżej wymieniony w przypisie 12.

niedopuszczalny, gdyż wnosząca odwołanie nie zdołała wskazać tych części zaskarżonego wyroku, które podważa, a jedynie przywołuje pobieżnie pkt 140–298 zaskarżonego wyroku.

B — Ocena

57. Z pkt 299 zaskarżonego wyroku wynika, iż Knauf Gips KG podniosła przed Sądem, że nie może zostać jej przypisana odpowiedzialność za udział w jednolitym, ciągłym naruszeniu trwającym przez dłuższy okres czasu, co prowadzi do zmniejszenia wagi tego naruszenia i do przedawnienia odosobnionych okoliczności faktycznych, które rzekomo miały miejsce ponad pięć lat przed rozpoczęciem postępowania.

58. Sąd stwierdził w pkt 306 zaskarżonego wyroku, że z motywu 479 spornej decyzji jasno wynika, iż „wszystkie porozumienia i uzgodnione praktyki wpisywały się w niniejszym przypadku w szereg dokonywanych przez omawiane przedsiębiorstwa starań osiągnięcia jednego tylko celu gospodarczego, a mianowicie ograniczenia konkurencji, i stanowiły różne przejawy złożonego

i ciągłego porozumienia, którego przedmiotem i skutkiem było ograniczenie konkurencji. Uwzględniając fakt, że wspomniane wcześniej porozumienia i uzgodnione praktyki konkretyzowały w nieprzerwany sposób od 1992 do 1998 r. wspólną wolę wspomnianych stron w zakresie stabilizacji i w konsekwencji ograniczenia konkurencji na rynku płyt gipsowych przynajmniej w Niemczech, Francji, Zjednoczonym Królestwie i Beneluksie, Komisja kwalifikuje to naruszenie jako jednolite, złożone i ciągłe”. Zatem art. 1 zaskarżonej decyzji stanowi między innymi, że wnosząca odwołanie „naruszyła art. 81 ust. 1 traktatu, uczestnicząc w ustalonych porozumieniach i praktykach w sektorze płyt gipsowych”³¹. Sąd opierając się na wyroku w sprawie Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji³² oddalił podniesiony przez Knauf Gips KG zarzut skierowany przeciwko uznaniu rozpatrywanych praktyk za jednolite, ciągłe naruszenie³³.

59. Wnosząca odwołanie nie zakwestionowała w niniejszym odwołaniu tych wyciągniętych przez Sąd wniosków w przedmiocie istnienia jednolitego, ciągłego naruszenia art. 81 ust. 1 WE. Wnosząca odwołanie stara się raczej wykazać, iż żaden z pięciu pojedynczych elementów lub przejawów naruszenia nie prowadzi w odosobnieniu do wyciągnięcia wniosku o naruszeniu art. 81 ust. 1 WE. Uwzględniając, że zarówno sporna decyzja, jak i niewątpliwie zaskarżony wyrok oparte są na istnieniu jednolitego, ciągłego naruszenia, aczkolwiek złożonego z różnych elementów, uważam, iż wnosząca odwołanie

31 — Zobacz pkt 307 zaskarżonego wyroku.

32 — Zobacz pkt 309 zaskarżonego wyroku; wyrok ww. w przypisie 12.

33 — Zobacz pkt 321 zaskarżonego wyroku.

bezsukutecznie twierdzi, że te elementy rozpatrywane osobno nie stanowią naruszenia art. 81 ust. 1 WE. Moim zdaniem należy zatem oddalić omawiany zarzut.

60. Ponadto ze względu na to, że wnosząca odwołanie nie wskazała konkretnych elementów dowodów obciążających rzekomo przywołanych przez Sąd w jego ustaleniach zawartych w pkt 148–298 zaskarżonego wyroku, stwierdzam, że zarzut ten należy oddalić jako niedopuszczalny z uwagi na jego nieścisłość.

61. Uważam zatem, iż Trybunał powinien oddalić zarzut drugi.

VII — Zarzut trzeci: naruszenie art. 15 rozporządzenia nr 17 i art. 81 WE

A — Argumenty stron

62. Wnosząca odwołanie twierdzi, że Sąd, uwzględniając przy obliczaniu 10-procentowego pułapu ustanowionego w art. 15

rozporządzenia nr 17 obrót przedsiębiorstw wchodzących w skład grupy Knauf, naruszył ten przepis. Wnosząca odwołanie twierdzi, że Sąd naruszył prawo uznając, że tworzyła ona wraz z innymi spółkami wchodzącymi w skład grupy Knauf jednostkę gospodarczą oraz że ponosi ona odpowiedzialność za działania grupy Knauf.

63. Wnosząca odwołanie podnosi, że Sąd w pkt 348 zaskarżonego wyroku uchybił zasadzie obiektywności i bezstronności. Kwestionuje ona wyciągnięty przez Sąd wniosek, zgodnie z którym Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG odniosła w wyniku omawianego naruszenia korzyść.

64. Wnosząca odwołanie twierdzi, iż Sąd niesłusznie orzekł, że tworzy ona wraz z Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG i jej spółkami zależnymi jednostkę gospodarczą.

65. Wnosząca odwołanie kwestionuje dziewięć czynników, na których Sąd oparł swe wnioski dotyczące istnienia jednostki gospodarczej. Twierdzi ona, że nie ma w tym przypadku zastosowania wyrok w sprawie Stora Kopparbergs Bergslags przeciwko Komisji³⁴, ponieważ wnosząca odwołanie nie jest kontrolowana przez inną spółkę. Ponadto skarżąca nie posiada żadnych udziałów w spółkach związanych z Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG. Wnosząca odwołanie uważa,

³⁴ — Wyrok z dnia 16 listopada 2000 r. w sprawie C-286/98 P Stora Kopparbergs Bergslags przeciwko Komisji, Rec. s. I-9925.

że nie ma również zastosowania orzecznictwo dotyczące przedstawicieli handlowych³⁵ przywołane w pkt 350, 351 i 355 zaskarżonego wyroku. Twierdzi ona, że wyrok w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji³⁶, przywołany w pkt 343–346 zaskarżonego wyroku, także nie ma zastosowania w danym przypadku, gdyż we wspomnianej sprawie stwierdzenie istnienia jednostki gospodarczej zostało oparte na okoliczności, iż wszystkie akcje w różnych spółkach należały do tej samej osoby. W niniejszej sprawie wnosząca odwołanie oraz Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG należą do 22 współników, z których każdy posiada udział mniejszościowy.

66. Stwierdzenie istnienia jednostki gospodarczej nie może mieć także za podstawę sprawowania przez wielu współników należących do rodziny Knauf wspólnej kontroli nad wnoszącą odwołanie i innymi spółkami. Stwierdzenie istnienia wspólnej kontroli jest wykluczone, w przypadku gdy możliwe są wśród współników zmiany większości lub zmienne większości. Sąd w sprawie Baustahlgewebe przeciwko Komisji³⁷ i Komisja w decyzji w tej sprawie stwierdziły, iż w sprawie dotyczącej czterech współników mniejszościowych nie miało miejsca istnienie jednostki gospodarczej. Umowa zawarta pomiędzy członkami rodziny przywołana w pkt 349 zaskarżonego wyroku nie przewidywała sprawowania wspólnej kontroli nad rozpatrywanymi spółkami.

35 — Wyrok Sądu z dnia 11 grudnia 2003 r. w sprawie T-66/99 Minoan Lines przeciwko Komisji, Rec. s. II-5515.

36 — Wyrok Sądu z dnia 20 marca 2002 r. w sprawie T-9/99 HFB i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-1487.

37 — Wyrok Sądu z dnia 6 kwietnia 1995 r. w sprawie T-145/89 Baustahlgewebe przeciwko Komisji, Rec. s. II-987.

67. Wnosząca odwołanie uważa, iż zaskarżony wyrok jest sprzeczny z orzecznictwem Trybunału, w szczególności z wyrokiem wydanym w sprawie Aristrain przeciwko Komisji³⁸, w którym Trybunał orzekł, że sama tylko okoliczność, że kapitał dwóch odrębnych spółek handlowych należy do tej samej osoby lub do tej samej rodziny, nie wystarcza do ustalenia, że te dwie spółki tworzą razem jednostkę gospodarczą, co zgodnie ze wspólnotowym prawem konkurencji prowadzi do przypisania działań jednej spółki drugiej spółce i zobowiązaniem jednej spółki do zapłaty grzywny za drugą.

68. Wnosząca odwołanie twierdzi, że w niniejszym przypadku nie istnieją inne względy prawne, które uzasadniałyby stwierdzenie istnienia jednostki gospodarczej. Okoliczność, że ci sami współnicy zarządzali wszystkimi spółkami Knauf, jest pozbawiona znaczenia dla sprawy (pkt 345 zaskarżonego wyroku). W punkcie 346 zaskarżonego wyroku Sąd orzekł, że nie istnieją dowody na to, iż dwaj kuzyni Knauf [B] i [C] nie byli przedstawicielami grupy Knauf w ramach różnych przejawów naruszenia. Wnosząca odwołanie uważa, że orzeczenie Sądu narusza zasadę in dubio pro reo. Ponadto z okoliczności, iż te same osoby są przedstawicielami różnych spółek, nie wynika, że dane spółki nie są niezależne z punktu widzenia

38 — Wyrok z dnia 2 października 2003 r. w sprawie C-196/99 P Aristrain przeciwko Komisji, Rec. s. I-11005.

konkurencji. Wnosząca odwołanie podnosi także, że stwierdzenie w pkt 346 zaskarżonego wyroku, iż wymienione w czasie trwania naruszenia dane o wielkości sprzedaży dotyczące różnych spółek wchodzących w skład grupy Knauf nie zawiera żadnych informacji o związkach strukturalnych istniejących pomiędzy uczestnikami naruszenia lub spółkami, których dotyczyła wymiana, a zatem – o istnieniu jednostki gospodarczej. Poza tym wnosząca odwołanie twierdzi, że stwierdzenie zawarte w pkt 347 zaskarżonego wyroku, zgodnie z którym wniosek o istnieniu jednostki gospodarczej został także oparty na okoliczności, iż Knauf Gips KG przesłała w odpowiedzi na żądanie Komisji nie tylko dane dotyczące jej własnych obrotów, lecz również informacje dotyczące obrotu innych spółek wchodzących w skład grupy Knauf, jest z prawnego punktu widzenia pozbawiona znaczenia dla sprawy. Informacje te zostały przesłane po przeprowadzeniu kontroli i przesłanie ich miało na celu uniknięcie sytuacji, w której Komisja mogłaby dojść do wniosku, że były one niezadowalające. Wnosząca odwołanie twierdzi, że przedstawione w pkt 356 zaskarżonego wyroku wnioski mające przemawiać za stwierdzeniem istnienia jednostki gospodarczej są z tym stwierdzeniem sprzeczne. Okoliczność, że wnosząca odwołanie jest jedyną spółką, która nie jest zarządzana przez Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG, nie wyjaśnia, dlaczego grzywna została nałożona na wnoszącą odwołanie, a nie Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG. Nie jest jasne, dlaczego należy stwierdzić, że wnosząca odwołanie tworzy jednostkę gospodarczą z Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG, skoro jest od niej niezależna. Wnosząca odwołanie kwestionuje dokonane w pkt 357 zaskarżonego wyroku stwierdzenia w przedmiocie tego, że ze względu na to, iż „większość” dokumentów znalezionych w czasie kontroli była wydrukowana na jej papierze firmowym, wnosząca odwołanie jest przedstawicielem grupy Knauf. Wnosząca odwołanie uważa, że zasada wykładni, zgodnie z którą osoba będąca

autorem „większości” dokumentów automatycznie „reprezentuje” innych uczestników naruszenia, nie znajduje potwierdzenia w systemach prawnych państw członkowskich ani w prawie wspólnotowym dotyczącym karteli. Ponadto nie jest jasne, w jaki sposób Komisja dokonała selekcji omawianych dokumentów spośród wszystkich dokumentów dostępnych w czasie dochodzenia. Wnosząca odwołanie podnosi, że dokonane pkt 357 zaskarżonego wyroku stwierdzenie, zgodnie z którym nie ma wątpliwości, iż wnosząca odwołanie koordynuje działania operacyjne grupy Knauf na właściwym rynku, jest całkowicie odmienne od wniosku zawartego w pkt 337 zaskarżonego wyroku, zgodnie z którym „[n]ie ma zatem jednego podmiotu prawnego, który, stojąc na jej czele, mógłby, jako organ zobowiązany do koordynowania działań grupy, zostać uznany za odpowiedzialny za dokonane naruszenie”. Dokonane w pkt 358 zaskarżonego wyroku stwierdzenie, zgodnie z którym wnosząca odwołanie była w trakcie postępowania administracyjnego jedynym rozmówcą Komisji, nie jest rozstrzygające z prawnego punktu widzenia i można je wy tłumaczyć okolicznością, że w piśmie załączonym do pisma w sprawie przedstawienia zarzutów z dnia 19 kwietnia 2001 r. Komisja wszczęła formalne postępowanie wyłącznie przeciwko wnoszącej odwołanie, pomimo tego, iż kontrole zostały przeprowadzone również w innych spółkach. Wnosząca odwołanie twierdzi, że jej prawnicy udzielili odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów w imieniu wnoszącej odwołanie i na jej rzecz.

69. Wnosząca odwołanie kwestionuje także wnioski wyciągnięte w pkt 359 i 360

zaskarżonego wyroku, zgodnie z którymi aby wnosząca odwołanie mogła w dalszym postępowaniu podważyć wnioski o istnieniu jednostki gospodarczej, powinna ona była zakwestionować przyjęcie przez Komisję takiego założenia w trakcie postępowania administracyjnego. Wnosząca odwołanie uważa, iż wyciągnięcie takich wniosków narusza zasadę *in dubio pro reo*. Ponieważ pismo w sprawie przedstawienia zarzutów zostało skierowane tylko do wnoszącej odwołanie, zajmowała ona stanowisko jedynie we własnym imieniu. Z pisma w sprawie przedstawienia zarzutów nie wynikało, że wnosząca odwołanie zostanie uznana za odpowiedzialną za inne spółki o nazwie Knauf.

70. Komisja twierdzi, iż Sąd doszedł do wniosków o istnieniu jednostki gospodarczej na podstawie całego szeregu elementów (pkt 342 zaskarżonego wyroku), w tym w szczególności na podstawie okoliczności, że w trakcie trwania naruszenia kuzyni Knauf byli przedstawicielami całej grupy Knauf, że dane wymienione w czasie trwania naruszenia dotyczyły wszystkich spółek Knauf prowadzących działalność na rynku płyt gipsowych (pkt 346 zaskarżonego wyroku) oraz że akcje spółek składających się na grupę Knauf należące do spółki holdingowej Gebrüder

Knauf Verwaltungsgesellschaft KG były przez tę spółkę zarządzane w imieniu spółki rodzinnej, do której ona należała i która sprawowała nad nią kontrolę. Twierdzenie zawarte w pkt 348 zaskarżonego wyroku należy oceniać w tym kontekście. Uwzględniając ten kontekst, Sąd nie wykazał swej stronniczości. Jeżeli bowiem zostało wykazane, że kuzyni Knauf byli przedstawicielami całej grupy w trakcie trwania naruszenia, jasne jest, że wszystkie spółki Knauf osiągnęły korzyści z naruszenia.

71. Komisja zauważa, że Sąd nie powołał się na wyrok w sprawie *Stora Kopparbergs Bergslags przeciwko Komisji*³⁹, lecz na ogólne zasady rządzące istnieniem jednostki gospodarczej. Wyrok w sprawie *Stora Kopparbergs Bergslags przeciwko Komisji*⁴⁰ i orzecznictwo dotyczące przedstawicieli handlowych są przypadkami szczególnego zastosowania omawianych zasad ogólnych. W każdym razie możliwe jest w tym przypadku dokonanie porównania z wyrokiem wydanym w sprawie *Stora Kopparbergs Bergslags przeciwko*

39 — Wyżej wymieniony w przypisie 34.

40 — *Idem*.

Komisji⁴¹, nawet jeśli nie znajduje on bezpośredniego zastosowania. Sąd ustalił, że spółki wchodzące w skład grupy Knauf były kontrolowane przez rodzinę Knauf zgodnie z umową istniejącą pomiędzy członkami rodziny, na podstawie której cała grupa podlegała jednemu zarządowi. Kuzyni Knauf zarządzali wszystkimi spółkami w grupie, do których należały też dwie spółki dominujące, i byli przedstawicielami wszystkich spółek Knauf prowadzących działalność na rynku płyt gipsowych w ramach naruszenia. Komisja uważa, że zarzuty wnoszącej odwołanie dotyczące wyroku w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji⁴² są pozbawione znaczenia dla niniejszej sprawy. W punktach 342 i 343 zaskarżonego wyroku Sąd orzekł, iż istnienie jednostki gospodarczej należy w każdym przypadku oceniać indywidualnie oraz iż możliwe jest (tak jak w w wyroku w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji) wyciągnięcie wniosku o istnieniu jednostki gospodarczej w oparciu o szereg elementów, które ukazują związek oparty na kontroli. Sąd dostrzegł podobieństwo pomiędzy sprawą HFB i in. przeciwko Komisji oraz niniejszą sprawą ze względu na kontrolę, jaką rodzina Knauf sprawuje nad grupą Knauf, kluczową pozycję kuzynów Knauf, sposób, w jaki oni sami określają się mianem przedstawicieli grupy Knauf, oraz okoliczność, że dane dotyczące wielkości sprzedaży wymieniane w trakcie trwania naruszenia dotyczyły całej grupy. Sąd przyjął takie kryteria w swym wyroku w sprawie Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji⁴³.

72. Komisja uważa, że uwagi wnoszącej odwołanie dotyczące możliwości zmian wielkości lub zmiennych większości wśród współników pozostają w sprzeczności z istnieniem zawartej pomiędzy członkami rodziny umowy, która zapewnia sprawowanie kontroli przez jeden zarząd oraz jednolite, wspólne i skoncentrowane wykonywanie uprawnień przez współników. Ponadto Komisja uważa, iż okoliczność, że wielkości udziałów poszczególnych współników są zmienne, nie ma znaczenia dla sprawy, ponieważ zgodnie z umową istniejącą pomiędzy członkami rodziny istnieją dwa organy decyzyjne sprawujące kontrolę nad grupą Knauf (wraz z zarządem sprawowanym przez kuzynów Knauf nad całą grupą) i zapewniające, że grupa działa na rynku jako jedna całość. Kontrola wykonywana przez spółkę rodzinną została potwierdzona przez wnoszącą odwołanie w jej odpowiedzi na pytanie Komisji z dnia 19 września 2002 r. (pkt 347 zaskarżonego wyroku).

73. Komisja uważa, iż zaskarżony wyrok nie jest sprzeczny z oceną dokonaną przez Trybunał w sprawie Aristrain przeciwko Komisji⁴⁴. Dokonane w zaskarżonym wyroku stwierdzenie istnienia jednostki gospodarczej nie jest oparte tylko na okoliczności, że dwie spółki dominujące wchodzące w skład grupy Knauf mają takich samych współników. Komisja podnosi również, że różne inne okoliczności ustalone przez Sąd dowodzą istnienia jednostki gospodarczej. W związku z powyższym Komisja podkreśla pozycję zajmowaną przez kuzynów Knauf jako współników sprawujących zarząd, zapewniających jednolite zarządzanie grupą (pkt 345 zaskarżonego wyroku). Kuzyni Knauf byli osobiście

41 — Idem.

42 — Wyżej wymieniony w przypisie 36.

43 — Wyrok z dnia 28 czerwca 2005 r. w sprawach połączonych Dansk Rørindustri C-189/02 P, C-202/02 P, od C-205/02 P do C-208/02 P i C-213/02 P; Zb.Orz. s. I-5425.

44 — Wyżej wymieniony w przypisie 38.

zamieszani w naruszenie, a konkurenci grupy postrzegali ich działania jako działania grupy Knauf (pkt 346 zaskarżonego wyroku). Ponadto Komisja zauważa, iż wnosząca odwołanie nie kwestionuje okoliczności, że dane dotyczące wielkości sprzedaży wymieniane w ramach naruszenia dotyczyły wszystkich spółek Knauf prowadzących działalność na rynku płyt gipsowych. Z zebranych danych dotyczących wielkości sprzedaży wynika, iż przedstawicielami całej grupy Knauf są kuzyni Knauf (lub wnosząca odwołanie). Co się tyczy oświadczenia wnoszącej odwołanie dotyczącego przekazania Komisji informacji o jej obrotach oraz o obrotach innych spółek wchodzących w skład innych spółek wchodzących w skład grupy Knauf, Komisja uważa, że informacje te zostały przekazane po przesłaniu pisma w sprawie przedstawienia zarzutów. Pismo w sprawie przedstawienia zarzutów wskazuje jako adresata tylko wnoszącą odwołanie. Sąd dokonał prawidłowego ustalenia, iż okoliczność, że wnosząca odwołanie dostarczyła z własnej woli informacji dotyczących wielkości obrotów grupy Knauf oraz spółek Knauf prowadzących działalność na rynku płyt gipsowych, stanowi dodatkowy dowód na to, że sama wnosząca odwołanie uważała, iż istnieje jednostka gospodarcza, która jest przedstawicielem wszystkich spółek produkujących płyty gipsowe.

74. Komisja twierdzi, że argumentacja wnoszącej odwołanie dotycząca oceny przez Sąd jej szczególnej roli odgrywanej w ramach

grupy Knauf (pkt 354 zaskarżonego wyroku) nie ma znaczenia dla sprawy, gdyż wnosząca odwołanie kwestionuje jedynie istnienie jednostki gospodarczej. Następujące uwagi mają zatem pomocniczy charakter.

75. Komisja podkreśla szczególną pozycję zajmowaną przez wnoszącą odwołanie jako spółki Knauf odpowiedzialnej za naruszenie. Komisja zauważa, iż wnosząca odwołanie jest jedną z dwóch spółek dominujących w ramach grupy. W przeciwieństwie do Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG wnosząca odwołanie nie ma charakteru zwykłej spółki holdingowej, a pierwsza z nich zależna jest w określonym zakresie od wnoszącej odwołanie. Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG jako jedynie spółka holdingowa nie mogłaby zostać uznana za odpowiedzialną za działania grupy (pkt 348, 355 zaskarżonego wyroku), ponieważ odpowiedzialność spoczywa na wnoszącej odwołanie. Sąd orzekł w pkt 346 i 347 zaskarżonego wyroku, iż to wnosząca odwołanie koordynowała działania operacyjne grupy Knauf na rynku właściwym. To stwierdzenie nie stoi w sprzeczności z innym, znajdującym się w pkt 361 zaskarżonego wyroku, zgodnie z którym nie można określić jednego podmiotu prawnego, który stojąc na czele grupy, koordynuje jej działalność. Nawet jeżeli wnosząca odwołanie jest tylko jedną z dwóch spółek dominujących, odgrywa ona rolę polegającą na koordynowaniu działań, w szczególności z uwagi na okoliczność, że była wykorzystywana przez

kuzynów Knauf jako instrument zarządzania przedsiębiorstwem.

76. Co się tyczy zarzutu wnoszącej odwołanie w pkt 69 powyżej dotyczącego zasady nieprzeczenia sobie, Komisja uważa, że wnosząca odwołanie zarówno przed podaniem jej do wiadomości pisma w sprawie przedstawienia zarzutów, jak i po podaniu tej informacji, działała w imieniu innych spółek Knauf. Komisja twierdzi, że wnioski wyciągnięte przez Sąd w pkt 359 i 360 zaskarżonego wyroku należy rozpatrywać w kontekście stwierdzenia dokonanego w jego pkt 358. W trakcie postępowania administracyjnego wnosząca odwołanie oświadczyła, że odgrywała wiodącą rolę w ramach przedsiębiorstwa Knauf, wskutek czego Komisja odniosła wrażenie, iż wnosząca odwołanie stała na czele grupy. Komisja skierowała zatem pismo w sprawie przedstawienia zarzutów do wnoszącej odwołanie, a nie do innych spółek wchodzących w skład tej grupy, niemniej jednak wskazując, że naruszenie dotyczyło grupy Knauf (pkt 359 zaskarżonego wyroku).

B — Ocena

77. Moim zdaniem podniesiony przez wnoszącą odwołanie zarzut uchybienia przez Sąd

w pkt 348 zaskarżonego wyroku zasadzie obiektywności i bezstronności jest zupełnie niepoparty argumentami oraz bezzasadny. Sam fakt, iż dokonane przez Sąd w tym punkcie ustalenie faktyczne różni się od zarzutu wnoszącej odwołanie, nie wskazuje w żadnym razie na brak obiektywizmu lub bezstronności ze strony tego sądu. Ponadto, jak podkreśliła Komisja, w szczególności z pkt 344–347 zaskarżonego wyroku jasno wynika, iż ustalenia dokonane przez Sąd w pkt 348 zaskarżonego wyroku, zgodnie z którymi Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG oraz jej spółki zależne odniosły korzyść z omawianego naruszenia, oparte zostały na szeregu elementów, które zostały zbadane i ocenione przez ten sąd, a zatem nie miały one teoretycznego charakteru.

78. Ponadto dokonane przez Sąd ustalenie, zgodnie z którym Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG i jej spółki zależne odniosły korzyść z omawianego naruszenia, stanowi ocenę okoliczności faktycznych, która, w braku wypaczenia tych dowodów, należy, zgodnie z art. 225 WE i art. 58 akapit pierwszy statutu Trybunału Sprawiedliwości, do wyłącznej właściwości Sądu⁴⁵.

79. Sąd zbadał w kontekście podniesionego przez Knauf Gips KG zarzutu w przedmiocie naruszenia art. 15 rozporządzenia nr 17, po pierwsze, czy grupa Knauf stanowiła

45 — Wyrok z dnia 18 grudnia 2008 r. w sprawach połączonych C-101/07 P i C-110/07 P Coop de France bétail et viande i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-10193, pkt 58; zob. także wyrok z dnia 3 września 2009 r. w sprawach połączonych C-322/07 P, C-327/07 P i C-338/07 P Papierfabrik August Koehler i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-7191, pkt 52.

jednostkę gospodarczą w rozumieniu przepisów prawa konkurencji, oraz po drugie, czy grupa Knauf Gips KG była odpowiedzialna za koordynowanie działalności grupy Knauf. Moim zdaniem – i wbrew temu, co twierdzi Komisja w pkt 74 powyżej – wnosząca odwołanie zakwestionowała w postępowaniu odwoławczym przed Trybunałem ustalenia Sądu dotyczące obydwu wcześniej wspomnianych zagadnień.

80. W sprawie zagadnienia istnienia jednostki gospodarczej z utrwalonego orzecznictwa wynika, że wspólnotowe prawo konkurencji dotyczy działalności przedsiębiorstw oraz że pojęcie przedsiębiorstwa obejmuje każdy podmiot wykonujący działalność gospodarczą, niezależnie od jego statusu prawnego i sposobu jego finansowania. Trybunał wyjaśnił też, że pojęcie przedsiębiorstwa w tym kontekście należy rozumieć jako oznaczające jednostkę gospodarczą, nawet jeśli z prawnego punktu widzenia jednostka ta składa się z kilku osób fizycznych lub prawnych⁴⁶. Zatem moim zdaniem ocena zagadnienia, czy grupa spółek stanowi jednostkę gospodarczą, nie jest kwestią formy prawnej, lecz wymaga przeprowadzenia analizy każdego konkretnego przypadku, ze zwróceniem szczególnej uwagi na szczególne okoliczności każdego indywidualnego przypadku. Ponadto chciałbym zauważyć, iż fakt istnienia jednostki gospodarczej może zostać ustalony na podstawie szeregu różnych okoliczności, z których

każda z osobna nie uzasadniałaby takiego ustalenia.

81. W odniesieniu do podniesionego przez wnoszącą odwołanie zarzutu, zgodnie z którym wyrok w sprawie Stora Kopparbergs Bergslags przeciwko Komisji⁴⁷ nie znajduje zastosowania w niniejszej sprawie, przede wszystkim chcę zauważyć, iż Sąd, dokonując oceny faktu istnienia jednostki gospodarczej, nie oparł się w zaskarżonym wyroku na wyroku w tej sprawie. Ponadto okoliczność, że wnosząca odwołanie nie kontroluje wszystkich udziałów innej spółki czy też nie zachodzą inne, szczególne okoliczności, które miały miejsce w sprawie Stora Kopparbergs Bergslags przeciwko Komisji, nie stoi moim zdaniem na przeszkodzie temu, by ustalić na innej podstawie, że wnosząca odwołanie stanowi część jednostki gospodarczej dla celów prawa konkurencji.

82. Ponadto chociaż Sąd powołuje się w pkt 350, 351 i 355 zaskarżonego wyroku na orzecznictwo odnoszące się do przedstawicieli handlowych oraz powołuje się w pkt 343 zaskarżonego wyroku na wyrok w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji⁴⁸, nic nie wskazuje na to, by uznał on, iż te szczególne okoliczności wskazanych spraw miały także miejsce w niniejszej sprawie⁴⁹. Sąd pragnął po prostu zwrócić uwagę na wiele czynników, które mogą doprowadzić do stwierdzenia,

⁴⁷ — Wyżej wymieniony w przypisie 34.

⁴⁸ — Wyżej wymieniony w przypisie 36.

⁴⁹ — Rzeczywiście z brzmienia pkt 343 zaskarżonego wyroku wynika, że ww. w przypisie 36 wyrok w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji został przywołany jako przykład.

46 — Wyrok z dnia 10 września 2009 r. w sprawie C-97/08 P Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-8237, pkt 54, 55.

że istnieje jednostka gospodarcza, w szerszej perspektywie.

83. W odniesieniu zarzutu podniesionego przez wnoszącą odwołanie w pkt 66 powyżej pragnę zauważyć, że w sprawie Baustahlgewebe przeciwko Komisji Sąd zbadał, czy umowy powinny być uważane za wewnętrzne umowy istniejące w ramach grupy, a zatem niewchodzące w zakres stosowania art. 81 ust. 1 WE. Sąd orzekł w tej sprawie, że art. 81 WE nie ma zastosowania do porozumień i uzgodnionych praktyk pomiędzy należącymi do jednej grupy przedsiębiorstwami będącymi spółką dominującą i spółką zależną, w przypadku gdy te przedsiębiorstwa tworzą jednostkę gospodarczą, w ramach której spółka zależna nie ma rzeczywistej swobody w określaniu swojego zakresu działania na rynku. Taka sytuacja nie ma miejsca, w przypadku gdy przedsiębiorstwo nie sprawuje nad innym przedsiębiorstwem kontroli innego typu niż ta wynikająca z posiadania udziału w jego kapitale, który jednakże daleki jest od udziału większościowego⁵⁰.

84. W wyroku w sprawie Baustahlgewebe przeciwko Komisji Sąd na podstawie okoliczności faktycznych tej sprawy ustalił, że rzeczywisty stopień kontroli sprawowanej przez Arbed nad Baustahlgewebe odpowiada wielkości posiadanych przez Arbed udziałów w kapitale tej drugiej spółki, które odpowiadają jego 25,001%, co dalekie jest od

udziału większościowego. Sąd orzekł, iż taki udział nie pozwala na wyciągnięcie wniosku, że dane spółki należały do grupy, w ramach której tworzyły jednostkę gospodarczą, efektem czego porozumienie istniejące pomiędzy tymi dwoma przedsiębiorstwami i zmierzające do ograniczenia konkurencji nie jest objęte zakresem stosowania art. 81 ust. 1 WE.

85. Moim zdaniem jest oczywiste, że Sąd w wyroku w sprawie Baustahlgewebe przeciwko Komisji⁵¹ nie oparł swych ustaleń w przedmiocie braku kontroli wyłącznie na liczbach dotyczących procentowego udziału posiadanego przez Arbed w Baustahlgewebe, lecz zbadał rzeczywisty poziom sprawowanej kontroli i ustalił, że był on niewystarczający. Sąd prawidłowo w moim przekonaniu oparł się raczej na kryterium rzeczywistej sytuacji, niż kryterium samej tylko formy. Uważam zatem, iż sama prawna możliwość zmiany wielkości udziałów w ramach grupy spółek Knauf, w skład której wchodzi wnosząca odwołanie oraz Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG, ze względu na istnienie 22 wspólników sama w sobie nie wyklucza stwierdzenia istnienia jednostki gospodarczej.

86. Uważam także, iż wnosząca odwołanie nie wykazała, że zaskarżony wyrok jest sprzeczny z wyrokiem Trybunału w sprawie Aristrain przeciwko Komisji⁵². W tej sprawie Trybunał orzekł, iż sama tylko okoliczność,

50 — Wyżej wymieniony w przypisie 37, pkt 107.

51 — Wyżej wymieniony w przypisie 37.

52 — Wyżej wymieniony w przypisie 38.

że kapitał dwóch odrębnych spółek handlowych należy do tej samej osoby lub do tej samej rodziny, nie wystarcza sama w sobie⁵³ do ustalenia, że te dwie spółki tworzą razem jednostkę gospodarczą, co zgodnie ze wspólnotowym prawem konkurencji prowadzi do przypisania działań jednej spółki drugiej spółce i zobowiązaniem jednej spółki do zapłaty grzywny za drugą⁵⁴. Z ustaleń Sądu dokonanych w pkt 337–362 zaskarżonego wyroku wynika bowiem wyraźnie, iż Sąd nie oparł swych ustaleń w przedmiocie istnienia jednostki gospodarczej na jednej tylko odosobnionej okoliczności faktycznej⁵⁵. Sama bowiem wnosząca odwołanie zakwestionowała w swym odwołaniu „dziewięć” podstaw⁵⁶, na których Sąd oparł swe ustalenia dotyczące istnienia jednostki gospodarczej.

87. Moim zdaniem, wbrew temu, co podnosi wnosząca odwołanie w zarzucie, o którym mowa w pkt 68 powyżej, Sąd w pkt 344–350 zaskarżonego wyroku wymienił wiele okoliczności faktycznych, które, uwzględnione raczej łącznie niż z każda osobna, prowadzą do wniosku, że spółki należące do rodziny

53 — Wyrażenia „sama tylko okoliczność” i „samo w sobie” są kluczowe dla zrozumienia znaczenia rozstrzygnięcia Trybunału.

54 — Idem, pkt 99.

55 — Zobacz pkt 342 zaskarżonego wyroku, w którym sam Sąd potwierdził, że podczas gdy sama okoliczność, iż kapitał zakładowy dwóch osobnych spółek należy do tej samej osoby lub rodziny, jest niewystarczający do stwierdzenia, że istnieje jednostka gospodarcza, stwierdzenie to możliwe jest w oparciu o wiele elementów.

56 — Zobacz pkt 65 powyżej.

Knauf stanowią jednostkę gospodarczą w rozumieniu art. 81 ust. 1 WE.

88. Z zaskarżonego wyroku jasno wynika, że wszystkie spółki wchodzące w skład grupy Knauf miały tych samych 22 wspólników należących do dwóch gałęzi rodziny Knauf⁵⁷ oraz że te spółki były zarządzane przez tych samych dwóch kuzynów Knauf⁵⁸.

89. Sąd orzekł również w pkt 346 zaskarżonego wyroku, że nie ma dowodów na to, iż dwaj kuzyni Knauf nie byli przedstawicielami grupy Knauf w ramach naruszenia, i że niepodważalne jest, iż dane dotyczące sprzedaży wymieniane w czasie omawianego naruszenia dotyczyły wszystkich spółek grupy Knauf działających na rynku płyt gipsowych. Uważam, że Sąd nie naruszył zasady in dubio pro reo, stwierdzając brak jakichkolwiek dowodów, które wskazywałyby na to, iż kuzyni Knauf nie byli przedstawicielami grupy Knauf w czasie trwania omawianego naruszenia. Sąd orzekł jedynie, że dowody wskazują na

57 — Zobacz pkt 344 zaskarżonego wyroku.

58 — Zobacz pkt 345 zaskarżonego wyroku.

to, iż kuzyni Knauf odgrywali rolę przedstawicieli i nie przedstawiono dowodów przeciwnych. Nic nie wskazuje na to, by Sąd miał jakiegokolwiek wątpliwości dotyczące wartości dostępnych mu materiałów dowodowych. Ponadto moim zdaniem okoliczność, że wymieniane dane dotyczące wielkości sprzedaży dotyczyły wszystkich spółek grupy Knauf działających na rynku płyt gipsowych, stanowi dowód dodatkowy wskazujący na to, iż te spółki działały jako jednostka gospodarcza posiadająca wspólne interesy. Wbrew temu, co podnosi w swym zarzucie przedstawionym w pkt 68 powyżej wnosząca odwołanie, nie jest konieczne, aby taka wymiana wskazywała na istnienie jakiegoś formalnego związku strukturalnego pomiędzy danymi spółkami.

spółki należące do rodziny Knauf stanowią jednostkę gospodarczą posiadającą wspólne interesy. Moim zdaniem twierdzenie wnoszącej odwołanie, zgodnie z którym przesłała ona te informacje celem uniknięcia sytuacji, w której Komisja uważałaby podane informacje za niezadowalające, nie jest przekonujące⁵⁹. Informacje te zostały przesłane w dniu 19 września 2002 r., po upływie ponad roku od momentu, w którym Komisja wyraźnie przesłała w dniu 18 kwietnia 2001 r. pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, między innymi do wnoszącej odwołanie⁶⁰. Z uwagi na to, że pismo w sprawie przedstawienia zarzutów powinno jednoznacznie określać osobę prawną, na którą mogą zostać nałożone grzywny, oraz powinno być skierowane do tej osoby⁶¹, wnosząca odwołanie w dniu 19 września 2002 r., gdy przekazała dane dotyczące omawianych obrotów, była w pełni świadoma, iż grzywna może zostać nałożona raczej na nią niż na inne spółki wchodzące w skład grupy Knauf⁶². Sąd stwierdził również, iż Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG była jedynie spółką holdingową bez pracowników, która była zarządzana przez to samo kierownictwo co wnosząca odwołanie, mającą tę samą siedzibę co wnosząca odwołanie⁶³. Ponadto Sąd w 349 zaskarżonego wyroku przywołał in extenso art. 1 umowy pomiędzy członkami rodziny Knauf, którego celem jest zapewnienie między innymi, by spółki wchodzące w skład grupy Knauf

90. W pkt 347 zaskarżonego wyroku Sąd orzekł również, że wnosząca odwołanie w udzielonej w dniu 19 września 2002 r. odpowiedzi na skierowane przez Komisję na podstawie art. 11 rozporządzenia nr 17 żądanie informacji podała nie tylko wysokość swych obrotów, której to informacji żądała Komisja, lecz również, dobrowolnie i nie będąc wcześniej o to poproszona, podała między innymi dane dotyczące obrotów wszystkich spółek wchodzących w skład grupy Knauf. Uważam, że Sąd słusznie potraktował tę okoliczność faktyczną jako dodatkowy dowód na to, że

59 — Jest to również w pewien sposób sprzeczne z uwagami wnoszącej odwołanie odnoszonymi się do ustaleń dokonanych przez Sąd Pierwszej Instancji w pkt 358 zaskarżonego wyroku, których wnosząca odwołanie nie kwestionuje, a zgodnie z którymi była ona jedynym rozmówcą Komisji podczas postępowania administracyjnego.

60 — Pismo w sprawie przedstawienia zarzutów nie zostało skierowane do żadnej innej spółki wchodzącej w skład grupy, choć naruszenie, którego dotyczyło pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, wyraźnie dotyczyło grupy Knauf.

61 — Zobacz wyroki: z dnia 16 marca 2000 r. w sprawach połączonych C-395/96 P i C-396/96 P *Compagnie Maritime Belge Transports i in.* przeciwko Komisji, Rec. s. I-1365, pkt 143, 146; z dnia 2 października 2003 r. w sprawie C-176/99 P *ARBED* przeciwko Komisji, Rec. s. I-10687, pkt 21.

62 — Zobacz zarzuty wnoszącej odwołanie przedstawione w pkt 68 i 69 powyżej.

63 — Zobacz pkt 348 zaskarżonego wyroku.

znajdowały się pod jednolitym zarządem mającym wspólny cel⁶⁴.

91. Uważam zatem, że wnosząca odwołanie nie wykazała, iż Sąd naruszył prawo, orzekając, że spółki należące do rodziny Knauf stanowią jednostkę gospodarczą.

92. W przedmiocie nałożenia grzywny na wnoszącą odwołanie z utrwalonego orzecznictwa wynika, że zachowanie przedsiębiorstwa niezgodne z regułami konkurencji można przypisać innemu przedsiębiorstwu wtedy, gdy jego zachowanie na rynku nie jest wynikiem autonomicznej decyzji, ale zasadniczo zastosowania wytycznych wydanych przez to inne przedsiębiorstwo ze względu na istniejące między nimi powiązania natury ekonomicznej i prawnej⁶⁵.

93. Moim zdaniem z wyroku w sprawie Ari-strain przeciwko Komisji można ponadto wywnioskować, że w pewnych okolicznościach możliwe jest przypisanie spółce wszystkich

działań grupy, nawet jeśli spółka nie została uznana za osobę prawną stojącą na czele tej grupy i będącą odpowiedzialną za koordynowanie działań grupy⁶⁶.

94. Sąd orzekł, iż Knauf Gips KG była odpowiedzialna za działania grupy Knauf, opierając się na szeregu czynników⁶⁷.

95. W ramach swych rozważań w tej sprawie Sąd stwierdził w pkt 359 zaskarżonego wyroku, że Komisja w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów uznała, iż naruszenie dotyczyło całej grupy Knauf. Ponadto zdaniem tego sądu wnosząca odwołanie powinna, z uwagi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, zdawać sobie sprawę, że to prawdopodobnie ona będzie adresatem ostatecznej decyzji Komisji. Pomimo tego wnosząca odwołanie udzieliła Komisji odpowiedzi niekwestionującej jej roli jako spółki odpowiedzialnej za działania grupy w trakcie trwania naruszenia. Sąd, przywołując wyrok w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji⁶⁸, orzekł, iż w takiej sytuacji wnosząca odwołanie powinna była podjąć działanie w toku postępowania administracyjnego, pod rygorem późniejszej niemożności uczynienia tego, i wykazać, że mimo okoliczności stwier-

64 — Artykuł 1, zatytułowany „Cel umowy”, brzmi: „1. Celem niniejszej umowy jest zachowanie przez spółki Knauf charakteru spółek rodzinnych. 2. Celem niniejszej umowy jest zapewnienie *jednego zarządu* spółek Knauf. 3. *Celem niniejszej umowy jest zapewnienie jednolitego i skoncentrowanego wykonywania uprawnień* wspólników we wszystkich spółkach Knauf. 4. Celem niniejszej umowy jest zapewnienie, że podejmowanie decyzji niezbędnych do przyszłego zarządzania, przyszłej organizacji i określenia formy prawnej spółki będzie możliwe i nie będzie mógł sprzeciwić się im pojedynczy wspólnik lub niewielka ich grupa” (wyróżnienie własne).

65 — Zobacz w szczególności wyrok z dnia 16 listopada 2000 r. w sprawie C-294/98 P Metsä-Serla i in. przeciwko Komisji, Rec. s. I-10065, pkt 27.

66 — Zobacz wyrok ww. w przypisie 38, pkt 98, 99. Niemożliwe było w tej sprawie przypisanie odpowiedzialności z uwagi na brak dowodów.

67 — Zobacz punkty 354–361 zaskarżonego wyroku.

68 — Wyrok z dnia 27 września 2006 r. w sprawie T-330/01, Zb.Orz. s. II-3389, pkt 88.

dzonych przez Komisję, nie można jej było przypisać naruszenia popełnionego przez spółkę Knauf⁶⁹.

96. Uważam, iż Sąd naruszył prawo, orzekając, że skoro wnosząca odwołanie nie podjęła działań w toku postępowania administracyjnego, nie będzie mogła podjąć takiego działania przed samym Sądem. Moim zdaniem, ze względu na to, iż Sąd nie ustalił, że wnosząca odwołanie w trakcie postępowania administracyjnego czynnie wprowadziła Komisję w błąd lub też nie działała w dobrej wierze w zakresie dotyczącym roli odgrywanej przez nią w ramach grupy Knauf, sama tylko okoliczność, że wnosząca odwołanie nie zdołała zakwestionować w toku tego postępowania konkretnego stanowiska przyjętego przez Komisję, w szczególności w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów, nie może ograniczać przysługującego wnoszącej odwołanie prawa do obrony przed Sądem ani nie może podważyć przysługującego jej prawa do pełnego dostępu do wymiaru sprawiedliwości.

97. Z powyższego wynika, że należy uchylić zaskarżony wyrok w zakresie, w jakim Sąd stwierdził w nim, iż Knauf Gips KG była odpowiedzialna za działania grupy Knauf, oraz oddalić podniesiony przez Knauf Gips KG zarzut w przedmiocie naruszenia art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17.

98. Zgodnie z art. 61 statutu Trybunału Sprawiedliwości jeśli odwołanie jest zasadne, Trybunał powinien uchylić orzeczenie Sądu. Może on następnie wydać orzeczenie ostateczne w sprawie, jeśli stan postępowania na to pozwala, lub skierować sprawę do ponownego rozpoznania przez Sąd.

99. W niniejszej sprawie uważam, że stan postępowania pozwala na wydanie ostatecznego orzeczenia. Do Trybunału zatem moim zdaniem należy rozpatrzenie wniesionego przez wnoszącą odwołanie żądania dotyczącego zmniejszenia kwoty grzywny nałożonej na nią w spornej decyzji.

100. Należy zauważyć, że oprócz ustaleń dokonanych w pkt 359 i 360 zaskarżonego wyroku, Sąd Pierwszej Instancji ustalił także w jego pkt 356, iż wnosząca odwołanie była jedyną spółką działającą na danym rynku, która nie była zarządzana przez spółkę holdingową Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG⁷⁰. Moim zdaniem ta okoliczność sama w sobie nie wyjaśnia, dlaczego grzywna została nałożona właśnie na wnoszącą odwołanie.

101. Jednakże Sąd stwierdził wcześniej w pkt 348 zaskarżonego wyroku, że Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG była tylko

69 — Zobacz punkt 360 zaskarżonego wyroku.

70 — Ta okoliczność faktyczna nie jest kwestionowana.

spółką holdingową, nieposiadającą pracowników i zarządzaną przez to samo kierownictwo co wnosząca odwołanie oraz mającą tę samą co ona siedzibę. Te okoliczności faktyczne moim zdaniem wskazują na to, że choć te dwie spółki stanowią dwa oddzielne podmioty prawne, wnosząca odwołanie jest w istocie materialnie odpowiedzialna za koordynację działań spółki holdingowej Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG, a co za tym idzie – także innych należących do niej spółek wchodzących w skład grupy Knauf.

102. Sąd orzekł również w pkt 357 zaskarżonego wyroku, iż większość pochodzących z grupy Knauf dokumentów znalezionych przez Komisję w trakcie dochodzenia została wydrukowana na papierze firmowym wnoszącej odwołanie. Z wyroku w sprawie Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji⁷¹ jasno wynika, że w ramach dochodzenia w sprawie kartelu dowody znalezione przez Komisję w trakcie dochodzenia są zwykle fragmentaryczne i niepowiązane ze sobą i często konieczne jest odtworzenie pewnych szczegółów za pomocą dedukcji. Uważam, iż takie dowody pisemne – pomijając okoliczność, że mogą, jak podnosi wnosząca odwołanie, stanowić tylko przekrojową grupę dokumentów faktycznie dostępnych w czasie dochodzenia – stanowią bardzo przekonujące dowody koordynującej lub kluczowej roli odgrywanej przez wnoszącą odwołanie w odniesieniu do

działań operacyjnych grupy Knauf w ramach naruszenia.

103. Moim zdaniem dokonane w pkt 358 zaskarżonego wyroku stwierdzenie, zgodnie z którym wnosząca odwołanie była w trakcie postępowania administracyjnego jedynym interlokutorem Komisji, nie stanowi samo w sobie, tak jak to twierdzi wnosząca odwołanie, decydującego dowodu w sensie prawnym. Jednakże wskazuje ono na to, że wnosząca odwołanie odgrywała kluczową rolę w ramach naruszenia⁷², za którą to okolicznością przemawia również moim zdaniem dokonane w pkt 347 zaskarżonego wyroku ustalenie Sądu dotyczące dobrowolnego przekazania przez wnoszącą odwołanie danych o wielkości sprzedaży wszystkich spółek grupy Knauf.

104. Wnosząca odwołanie twierdzi, że odgrywana przez nią rola jedynego rozmówcy Komisji wypływa z okoliczności, iż pismem towarzyszącym pismu w sprawie przedstawienia zarzutów z dnia 19 kwietnia 2001 r. Komisja wszczęła formalne postępowanie tylko przeciwko wnoszącej odwołanie, pomimo że kontrole zostały przeprowadzone w innych spółkach. Moim zdaniem ten zarzut nie

71 — Wyżej wymienionego w przypisie 12, pkt 55–57.

72 — Zobacz analogicznie ww. w przypisie 46 wyrok w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 50.

jest wiarygodny, gdyż w odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, które zostało rzekomo sformułowane w jej imieniu, wnosząca odwołanie odwołała się nie tylko do swego własnego zachowania i sytuacji, w której się znajdowała, lecz również w wielu miejscach odniosła się do zachowań grupy Knauf i innych spółek wchodzących w skład grupy Knauf. Ponadto, jak twierdzi Komisja, nic nie sugeruje, aby powołanie się w pkt 358 zaskarżonego wyroku na postępowanie administracyjne przed Komisją ograniczone było do dochodzenia, które nastąpiło po podaniu pisma w sprawie przedstawienia zarzutów do wiadomości wnoszącej odwołanie i nie obejmowało postępowania poprzedzającego to podanie do wiadomości.

rozporządzenia nr 17 jest bezzasadny i powinien zostać oddalony.

VIII — W przedmiocie kosztów

105. W świetle okoliczności wymienionych w pkt 100–104 niniejszej opinii uważam, że Trybunał powinien orzec, iż Komisja nie popełniła błędu w ocenie stwierdzając, że Knauf Gips KG była spółką odpowiedzialną za koordynację działań grupy Knauf w ramach naruszenia. Z powyższego wynika według mnie, że zarzut podniesiony przez Knauf Gips KG na poparcie jej wniesionej do Sądu skargi w przedmiocie naruszenia art. 15 ust. 2

106. Zgodnie z art. 69 § 2 regulaminu, mającym zastosowanie do postępowania odwoławczego na podstawie art. 118 tego regulaminu, kosztami zostaje obciążona, na żądanie strony przeciwnej, strona przegrywająca sprawę. Ponieważ Komisja wniosła o obciążenie wnoszącej odwołanie postępowania, a wnosząca odwołanie przegrała sprawę, należy obciążyć ją kosztami postępowania. Koszty związane z postępowaniem w pierwszej instancji, w której wydano zaskarżony wyrok, powinny moim zdaniem zostać pokryte w sposób określony w pkt 2 sentencji wspomnianego wyroku.

IX — Wnioski

107. Uważam zatem, że Trybunał powinien:

- uchylić wyrok Sądu Pierwszej Instancji (trzecia izba) z dnia 8 lipca 2008 r. w sprawie T-52/03 Knauf Gips KG przeciwko Komisji w zakresie, w jakim sąd ten uznał Knauf Gips KG za odpowiedzialną za działania grupy Knauf i odrzucił zarzut naruszenia art. 15 ust. 2 rozporządzenia Rady nr 17 z dnia 6 lutego 1962 r., pierwszego rozporządzenia wprowadzającego w życie art. [81] i [82] traktatu;

- oddalić odwołanie w pozostałej części;

- oddalić skargę o stwierdzenie nieważności wniesioną przez Knauf Gips KG do Sądu w zakresie, w jakim została oparta na zarzucie naruszenia art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17;

- obciążyć Knauf Gips KG kosztami niniejszego postępowania. Koszty związane z postępowaniem w pierwszej instancji, zakończonym wydaniem wyroku Sądu wspomnianego w tiret pierwszym wniosków niniejszej opinii, powinny zostać pokryte zgodnie ze sposobem określonym w pkt 2 sentencji wspomnianego wyroku.